

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри:
світової політики,
дипломатії та туристичного
бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна бакалаврська робота

на тему: «**Перспективи розвитку сталого туризму в Україні: виклики
та можливості**»

Виконала: студентка 4 курсу, групи УТ-41,
Спеціальності 242 «Туризм»
Панасюра Вікторія Миколаївна
(прізвище, ініціали)
Керівник: ст. викл. Волкова І.І.

(прізвище, ініціали)

Рецензент: к.г.н., доц. Ханова О.В

(прізвище, ініціали)

Підсумкова оцінка:
за національною шкалою: _____
кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії
_____
(підпис) Покоłodна М.М.
(прізвище та ініціали)

Харків - 2025 року

Міністерство освіти і науки України Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу Рівень
вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) перший (бакалаврський)
Спеціальність 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
світової політики, дипломатії
та туристичного бізнесу
«_____»_____2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ

Панасюра Вікторія Миколаївна

Тема роботи: «Перспективи розвитку сталого туризму в Україні: виклики та
можливості»

керівник роботи Волкова Ірина Ігорівна, старший викладач

Затверджено наказом по університету від «02».04.2025 року № 4001-5/868

2. Дата видачі завдання 03.04.2025 р.

3. Строк подання студентом роботи 10.06.2025 р.

4. Перелік питань, які потрібно розробити

визначити сутність поняття «сталий туризм» та охарактеризувати його основні
принципи; розглянути теоретичні підходи до оцінки сталого розвитку туризму;
дослідити закордонний досвід реалізації принципів сталого туризму в умовах

кризових викликів; проаналізувати сучасний стан туристичної галузі України; з'ясувати основні проблеми впровадження сталого туризму в умовах воєнного стану; охарактеризувати потенціал України для розвитку сталого туризму в контексті повоєнного відновлення; оцінити перспективні напрями забезпечення сталого розвитку туризму в Україні; запропонувати стратегічні підходи до розробки нової Національної стратегії розвитку туризму з акцентом на сталість; надати практичні рекомендації щодо покращення туристичної політики та підтримки галузі за умов кризової та посткризової трансформації.

5. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1	Розділ 1. Теоретичні основи дослідження сталого туризму
2	Розділ 2. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку сталого туризму в Україні

Студент

_____ під
пис

Панасюра В.М.

Керівник роботи

_____

Волкова І.І.

АНОТАЦІЯ

Панасюра В.М. Перспективи розвитку сталого туризму в Україні: виклики та можливості.

Досліджено теоретичні основи розвитку сталого туризму, розглянуто визначення, поняття та принципи, представлено методичні основи дослідження формування показників оцінки сталого розвитку туризму та опрацьовано закордонний досвід реалізації його принципів.

Проведено аналіз сучасного стану туризму в Україні, досліджено проблеми розвитку сталого туризму в умовах війни та запропоновано перспективні напрями забезпечення розвитку напряму в Україні.

Ключові слова: сталий туризм, розвиток туризму, принципи сталості, оцінка сталого розвитку, війна в Україні, туристична галузь, стратегія розвитку, туристична стійкість.

SUMMARY

V.M. Panasiura. Prospects for the Development of Sustainable Tourism in Ukraine: Challenges and Opportunities

The theoretical foundations of sustainable tourism development have been explored, including definitions, concepts, and principles. The methodological framework for evaluating sustainable tourism indicators is presented, along with a review of international experience in implementing sustainability principles.

An analysis of the current state of tourism in Ukraine was conducted. The study examined the challenges of developing sustainable tourism under wartime conditions and proposed promising directions to ensure its development in Ukraine.

Keywords: sustainable tourism, tourism development, sustainability principles, sustainability assessment, war in Ukraine, tourism sector, development strategy, tourism resilience.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАЛОГО ТУРИЗМУ.....	6
1.1 Визначення поняття та принципи сталого розвитку туризму.....	6
1.2 Методичні основи дослідження формування показників оцінки сталого розвитку туризму.....	10
1.3 Закордонний досвід реалізації принципів сталого туризму.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТАЛОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	20
2.1 Аналіз сучасного стану туризму в Україні	20
2.2 Проблеми розвитку сталого туризму в умовах війни	37
2.3 Перспективні напрями забезпечення сталого розвитку туризму в Україні	43
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

У сучасних умовах туризм розглядається не лише як галузь економіки, а й як інструмент соціального, культурного та екологічного розвитку. Концепція сталого туризму, яка базується на принципах збереження ресурсів, соціальної справедливості та економічної ефективності, стала провідною у світовій туристичній практиці. Проте збройна агресія Російської Федерації проти України з 2014 року, а особливо повномасштабне вторгнення у 2022 році, поставила під загрозу не лише фізичне існування туристичних ресурсів, а й саму можливість їх сталого використання.

Стихійне руйнування інфраструктури, мінування територій, екологічні катастрофи, втрати культурної спадщини, масове переміщення населення, все це призводить до глибокої трансформації туристичної галузі України. В умовах воєнного стану актуальним стає питання: чи можливий сталий розвиток туризму в Україні під час і після війни, та які виклики і можливості для цього існують? Ці питання потребують комплексного аналізу, що враховує як глобальні тенденції, так і специфіку українського контексту.

Актуальність теми. Унікальні природні ландшафти, різноманітна культурна спадщина та етнічна мозаїка регіонів України створювали значний потенціал для розвитку різних форм сталого туризму, зокрема екологічного, сільського, гастрономічного, етнографічного. Війна значною мірою зруйнувала ці перспективи, але водночас породила нові виклики, які можуть стати поштовхом до переосмислення підходів до туризму, його відновлення на основі принципів стійкості, безпеки та соціальної відповідальності. Саме тому дослідження впливу війни на сталий розвиток туризму є надзвичайно актуальним і практично значущим.

Метою дипломної роботи є виявлення основні перешкоди для сталого розвитку туристичного сектору України, визначення перспектив і стратегій впровадження сталих практик.

Завдання дослідження:

1. Визначити поняття та принципи сталого розвитку туризму.

2. Сформувати методичні основи дослідження формування показників оцінки сталого розвитку туризму..
3. Проаналізувати зарубіжний досвід реалізації принципів сталого розвитку туризму.
4. Провести аналіз сучасного стану туризму в Україні.
5. Дослідити проблеми розвитку сталого туризму в умовах війни.
6. Виявити перспективні напрями забезпечення сталого розвитку туризму.

Об'єктом дослідження є туристична галузь України в контексті сталості.

Предметом дослідження є сталий розвиток туризму в Україні, а також можливі шляхи його відновлення і трансформації в післявоєнний період.

У процесі написання роботи були використані загальнонаукові *методи* аналізу й синтезу, порівняльний метод, системний підхід, а також картографічний методи.

Значну увагу методам оцінювання сталості туризму приділяють розробники Європейської системи туристичних індикаторів (ETIS) та Критеріїв Глобальної ради зі сталого туризму (GSTC), які створили інструменти для порівняння та моніторингу ситуації в різних країнах.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, 8 рисунків, 8 таблиць, списку використаних джерел та 3 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СТАЛОГО ТУРИЗМУ

1.1 Визначення, поняття та принципи сталого розвитку туризму

Туризм, на даний момент, став однією з найбільш динамічних та швидкозростаючих галузей у світі. Водночас, окрім очевидних позитивних ефектів таких як стимулювання економічного зростання та створення нових робочих місць, він має свої негативні наслідки для довкілля та культури, що викликало необхідність у пошуку способів для створення ефективної політики управління туристичною галуззю.

Передумови концепції сталого розвитку беруть початок у 18-19 століттях, коли виникла потреба осмислення взаємозв'язку між обмеженістю ресурсів та зростанням численності населення. У другій половині 20 століття, внаслідок посилення екологічної деградації, стало актуальним питання інтеграції економічного розвитку та охорони довкілля [44].

Поняття сталого розвитку було сформульоване Комісією Брундланд (Brundtland Commission) у 1987 році. З часом, концепція стала основоположною і в політиці ООН [31].

Комісія виокремила сталий розвиток як принцип, згідно з яким задоволення потреб у теперішньому, не шкодить їх задоволення у майбутньому.

У документі “Порядку денного на XXI століття” була сформульована думка про те, що туризм, як індустрія, у перспективі є активним учасником економічних процесів, забезпечуючи сталий розвиток усіх регіонів. Важливим кроком стало розроблення у 1996 році Всесвітньою туристичною організацією, Світовою радою з подорожей та туризму та Радою планети Земля власного “Порядку денного на XXI століття у сфері подорожей та індустрії туризму” [32].

Згідно з Всесвітньою туристичною організацією, сталий розвиток туризму задовольняє водночас і потреби сучасних туристів і приймаючих

регіонів, при цьому захищаючи та розширюючи можливості для наступних поколінь. Окрім того, сталий туризм передбачає управління всіма ресурсами таким чином, щоб задовольняти всі потреби: економічні, соціальні та естетичні, зберігаючи культурну цілісність, основні екологічні процеси, біологічне різноманіття та системи життєзабезпечення [39].

На думку Миронова Ю.Б., сталий туризм це така форма туризму, яка ґрунтується на раціональному використанні природних ресурсів, збереженні соціокультурної самобутності туристичних регіонів і місцевих громад, а також забезпеченні довготривалої економічної стабільності з урахуванням інтересів усіх учасників процесу. Він передбачає досягнення гармонійного балансу між екологічними, соціокультурними та економічними аспектами туризму, а також сприяє позитивній взаємодії між туристами [17].

Л. Мелько пропонує трактувати сталий туризм як форму туризму, що сприяє гармонійному розвитку територій і ефективному використанню природних ресурсів, з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та культурних чинників на всіх рівнях від глобального до місцевого. Такий туризм також спрямований на утвердження культури миру та зміцнення взаєморозуміння між народами [18].

У своїх дослідженнях Ткач У. визначає сталий розвиток туризму як процес, що забезпечує повне задоволення потреб сучасних туристів, враховуючи інтереси туристичних дестинацій щодо збереження та відновлення їхнього ресурсного потенціалу у майбутньому [26].

Сталий туризм можемо також трактувати як стійкий туризм.

Враховуючи всі попередньо наведені дані, сталий розвиток туризму можна образити таким чином на Рисунку 1.1. Ми маємо 3 рівнозначні компоненти в системі сталого розвитку туристичної індустрії:

- соціальні потреби (задоволення потреб людства у відпочинку та подорожах) ;
- економічний розвиток (збільшення частки надходжень третього сектору);

– охорона довкілля (збереження природних та культурних ресурсів).

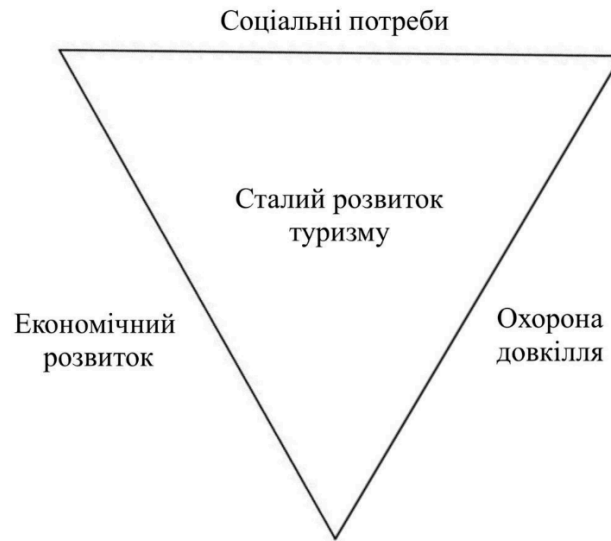

Рис. 1.1. Ключові компоненти сталого туризму [складено за матеріалами: 39]

Необхідність пріоритезації сталого туризму обумовлюється соціально-економічними та екологічними проблемами, які потребують рішення, а саме:

1. незворотні процеси деградації навколишнього середовища та забруднення природи;
2. демографічний сплеск, дефіцит продуктів харчування, високий рівень безробіття;
3. виснаження природних ресурсів, а також знищення та втрата біорізноманіття (як флори, так і фауни);
4. нерівномірний розвиток і зростаюча прірва між розвиненими та бідними країнами [40].

У 2017 році Генеральна Асамблея ООН оголосила Міжнародний рік сталого туризму в контексті досягнення ЦСР. Основна мета цього рішення полягала у підвищенні рівня поінформованості як серед громадськості, так і серед політичних та управлінських кіл щодо важливості сталого туризму для соціально-економічного та екологічного розвитку [5].

Саме тому були створені 17 Цілей сталого розвитку (далі - ЦСР), а саме подолання бідності (1), голоду (2), міцне здоров'я (3), якісна освіта (4), гендерна рівність (5), чиста вода та належні санітарні умови (6), відновлювана енергія (7), гідна праця та економічне зростання (8), інновації та інфраструктура (9), скорочення нерівності (10), сталий розвиток міст та спільнот (11), відповідальне споживання (12), боротьба зі зміною клімату (13), збереження морських екосистем (14), та екосистем суходолу (15), мир та справедливість (16), партнерство заради стійкого розвитку (17), також відомі як Глобальні цілі, які були ухвалені ООН ще у 2015 році заради досягнення екологічної, економічної та соціальної стійкості у світі [24].

Досягнення цілей сталого розвитку означає створення належного середовища для комфортного життя населення, стабільної роботи економічних суб'єктів і забезпечення екологічної безпеки їхньої діяльності.

Міжнародні організації, такі як Всесвітня туристична організація (UNWTO) та Всесвітня рада з подорожей і туризму (WTTC) виступають у визначальній ролі у формуванні рекомендацій до управління сталим розвитком туризму.

Одночасно акцент робився на необхідності активного залучення усіх зацікавлених сторін до спільної діяльності, яка б сприяла перетворенню туризму на дієвий інструмент позитивних змін. Завданням Міжнародного року було акцентування уваги на ролі туризму в п'яти ключових напрямках сталого розвитку:

1. Забезпечення інклюзивного та стабільного економічного зростання;
2. Соціальна інтеграція, створення робочих місць і зниження рівня бідності;
3. Рациональне використання природних ресурсів, захист довкілля та боротьба зі зміною клімату;
4. Збереження культурного розмаїття, традицій і спадщини;
5. Розвиток міжкультурного діалогу, зміцнення миру та безпеки [39].

У рамках реалізації ініціативи передбачалось проведення низки заходів, спрямованих на підвищення обізнаності про переваги сталого туризму, його інтеграцію в національні, регіональні та глобальні стратегії розвитку, а також на поглиблення розуміння впливу туристичної діяльності на різні сфери суспільного життя.

Особливу увагу було приділено популяризації відповідального туризму, підвищенню рівня поінформованості туристів щодо наслідків їхніх дій для довкілля і місцевих громад, а також впровадженню систем моніторингу для вимірювання як позитивних, так і негативних ефектів туризму, з урахуванням специфіки країн з різним рівнем соціально-економічного розвитку.

Принципи сталого розвитку туристичної галузі формуються на базі екологічної, економічної, культурної сталості, а також сталості місцевих громад з усією різноманітністю прояву їхньої життєдіяльності сформовані туристичною Радою та Всесвітнім фондом дикої природи (WWF) [46].

Серед них виділяють:

1. Стале використання природних, соціальних та культурних ресурсів.
2. Зменшення надмірного споживання та шкідливих викидів
3. Охорона різноманітності (природної, соціальної, культурної тощо).
4. Підтримка національної економіки. Туристична галузь має підтримувати національну економіку та враховувати екологічну ситуацію регіонів.
5. Залучення місцевих громад до туристичного сектору. Інтеграція місцевих громад показує позитивний ефект на всі три виміри.
6. Консультування, діалог зацікавлених сторін та громади для передбачення можливих конфліктів інтересів.
7. Підготовка високоосвічених кадрів на всіх етапах та рівнях туристичної діяльності.
8. Маркетингова стратегія, що враховує екологічні особливості.

1.2. Методичні основи дослідження формування показників оцінки сталого розвитку туризму

У контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату, деградація природного середовища, урбанізація, масовий туризм і соціально-економічні трансформації, виникає нагальна потреба у впровадженні сталого підходу до розвитку туризму. Для оцінювання рівня сталості туристичних дестинацій у світі застосовуються міжнародно визнані методичні системи, зокрема European Tourism Indicators System (ETIS) та Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC). Ці підходи розроблені як аналітичні та практичні інструменти для моніторингу, планування й оцінки сталості туристичної галузі.

ETIS це інструмент оцінки сталого розвитку туризму, започаткований Європейською комісією у 2013 році для підтримки туристичних дестинацій у впровадженні та оцінці сталих практик. Його структура включає 43 основні індикатори, розподілені за чотирма категоріями [33]:

1. Управління дестинацією
2. Економічний вплив
3. Соціально-культурна сталість
4. Екологічна сталість

ETIS має такий підхід: дестинація може адаптувати перелік індикаторів до власних умов, що дозволяє враховувати регіональні особливості. Перевагою цієї системи є її гнучкість, доступність та орієнтованість на практичне застосування. Вона передбачає не лише оцінювання, але й використання результатів для формування політики та управлінських рішень.

Критерії GSTC були розроблені Глобальною радою зі сталого туризму як універсальні стандарти для вимірювання сталості в туризмі. Вони поділяються на чотири основні напрями:

1. Ефективне управління.
2. Соціально-економічні вигоди для місцевих громад.
3. Культурна спадщина.
4. Зменшення негативного впливу на довкілля.

GSTC слугує методологічною основою для сертифікації сталого туризму, формування стратегій, розробки національних стандартів, а також інтеграції сталих підходів у практики бізнесу та державного управління. Основною ідеєю виступає інтеграція соціальної відповідальності, екологічної чутливості та економічної ефективності в усі аспекти туризму [36].

У рамках даного дослідження ETIS та GSTC були адаптовані як комплексна аналітична база для оцінки сталого розвитку туризму в Україні за чотирма вимірами: екологічним, соціокультурним, економічним та інституційним. Для кожного з них здійснено якісну оцінку відповідних індикаторів, адаптованих до українських реалій. Такий підхід дозволив:

- оцінити відповідність національної туристичної політики міжнародним стандартам;
- виявити найбільш проблемні напрями;
- виокремити сильні сторони.

Оцінювання кожного індикатора проводилось із застосуванням шкали рівня відповідності (високий, середній, низький, обмежено), що ґрунтується на відповідності фактичного стану міжнародним стандартам. Це забезпечило аналітичну цілісність дослідження та дозволило сформувані обґрунтовані висновки щодо перспектив інтеграції України у систему сталого туризму ЄС.

Таблиця 1.1

Порівняння підходів ETIS та GSTC

Критерій	ETIS	GSTC
Розробник, ініціатор	Європейська комісія	Глобальна рада зі сталого туризму
Мета	Моніторинг, оцінка та підтримка сталого розвитку туризму в європейських дестинаціях	Універсальні стандарти для вимірювання та сертифікації сталості в туризмі
Категорії, напрями	<ol style="list-style-type: none"> 1. Управління дестинацією 2. Економічний вплив 3. Соціокультурна сталість 4. Екологічна сталість 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ефективне управління 2. Соціально-економічна вигода 3. Культурна спадщина

		4. Зменшення вплив на довкілля
Призначення	Інструмент самооцінки для місцевих дестинацій	Основа для розробки стандартів сертифікацій та політик

Таблиця складена автором за матеріалами [33;36]

Таким чином, системи ETIS і GSTC дозволяють здійснювати структуровану оцінку та надають основу для розробки політик і стратегій сталого туризму, що відповідають як міжнародним стандартам, так і національним потребам. Їх поєднане використання дає змогу здійснити глибокий міждисциплінарний аналіз сталості туризму в Україні та запропонувати практичні рекомендації з удосконалення інституційних, екологічних, соціокультурних та економічних підходів.

1.3 Закордонний досвід реалізації принципів сталого туризму

У контексті туризму, пандемія сильно вплинула на його розвиток у світі, та потребувала значних сил для відновлення докризових показників.

На кінець 2024 року Всесвітня туристична організація вказала на відновлення у розмірі 99%, що фактично можна назвати відновленням до пандемічних показників. У Європейському регіоні спостерігається зростання на 1% порівняно з даними 2019 року [43].

У 2024 році внесок подорожей і туризму в світовий ВВП склав 10,9 трильйона доларів США. Це включає в себе прямі, непрямі та індуковані впливи сектора. Як частка, подорожі та туризм становлять 10% світової економіки.

Подорожі та туризм також є важливим джерелом зайнятості. У 2024 році цей сектор підтримував загалом 357 мільйонів робочих місць у всьому світі, тобто приблизно 1 з 10 робочих місць [43].

Внутрішні відвідувачі витратили 5,3 трильйона доларів США, що на 5,4% більше, ніж у 2023 році. У той же час витрати іноземних відвідувачів зросли на 11,6% щорічно до 1,9 трильйона доларів США.

У контексті сталого розвитку, криза COVID-19 породила політику, пов'язану зі збереженням зайнятості в період кризи, зокрема в Азії та Африці. Проте з точки зору стійкості ця підтримка була необхідною ще до кризи (згідно з опитаними європейськими та північноамериканськими туристичними організаціями) і також знадобиться після кризи. Тобто криза підсвітила певні слабкі місця в державній політиці управління туризмом, в особливості у країнах, де туризм є основним джерелом надходжень.

Криза загалом стала причиною підвищення обізнаності про сталий туризм серед політиків у галузі туризму в усьому світі.

Разом в цим країни випускають стратегії розвитку дестинацій, вже не акцентуючи увагу на після кризовому відновленні, що вказує на зміщення пріоритетів, в тому числі в сторону сталого розвитку сектору, враховуючі нові виклики сьогодення.

Основним документом, що виступає базою для сталості є Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: «Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року» що виокремив пріоритети сталого розвитку, у якій виокремлено 17 ЦСР та 169 завдань. У 2013 році в рамках Організації об'єднаних націй було створено Політичний форум високого рівня ООН зі сталого розвитку (HLPF), що замінив Комісію ООН зі сталого розвитку. Він є органом, в рамках якого реалізуються програми сталого розвитку шляхом проведення сесій, які проходять кожного року [41].

Цілі впливають значною мірою на туризм. Саме тому, щоб підтвердити важливість туристичної галузі, в 2015 році, Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 70/193, в рамках якої 2017 рік став роком міжнародного сталого розвитку туризму. ООН надала рекомендації державам, системі Організації об'єднаних націй та усім іншим зацікавленим сторонам скористатися проведенням Міжнародного року для сприяння прийняттю заходів на усіх рівнях.

Критерії Глобальної ради зі сталого розвитку туризму (GSTC) були створені у 2019 році туристичною спільнотою частково як відповідь на

глобальні виклики, що впливають з Цілей розвитку тисячоліття Організації Об'єднаних Націй з метою досягнення спільного розуміння сталості дестинацій [36].

Критерії GSTC є мінімальними зобов'язаннями, які будь-яка організація з управління туризмом повинна прагнути при розгляді сталого розвитку на практиці. Вони показують стандарти, індикатори, критерії та найкращі практики сертифікації з точки зору сталого розвитку туризму враховуючи з культурні та геополітичні контексти серед країн. Індикатори пройшли перевірку на релевантність та практичність у використанні.

Концепція «Одна планета» спирається на Глобальні рекомендації щодо відновлення туризму ЮНВТО, опубліковані 28 травня 2020 року Глобальним кризовим комітетом у галузі туризму, маючи на меті сприяти зміцненню та підвищенню стійкості туризму при його відновленні після кризи, спричиненої пандемією COVID-19 [42].

В рамках концепцій рекомендовано 6 напрямків діяльності, які мають послужити орієнтирами для відповідального відновлення туризму на користь людей, планети та процвітання, а саме: охорона здоров'я, соціальна інклюзія, збереження біорізноманіття, дії для клімату, циклічна економіка, а також керівництво та фінансування.

Конференція ООН зі зміни клімату COP26 (26th UN Climate Change Conference of the Parties), що відбулася восени 2021 р. в Глазго, у рамках якої було продемонстровано наміри взаємодії, у тому числі ціллю якої стало відродження кліматичної дипломатії. Також на повістці дня постали домовленості країн щодо скорочення вирубки лісів, зменшення частки викопного палива шляхом впровадження екологічно чистих технологій та зменшення викидів метану [45].

У 2024 перейшли до реалізації енергоощадної моделі економічного розвитку, яка лежить в основі ресурсозберігаючого типу суспільного відтворення. Значних успіхів у цьому питанні отримали країни ЄС, що підтверджується річним оборотом «зеленої» економіки, яка досягає близько

300 млрд євро (3 % ВВП), показником зайнятості, що становить близько 3,4 млн осіб, а 25 % сукупного інвестиційного капіталу вкладається у розвиток чистих технологій [34].

Однією з ініціатив в ЄС є політика стимулювання використання громадського транспорту, зниження податку при придбанні електроавтомобілю, інвестування в доступну інфраструктура та мобільність в місті, без використання автомобілів.

Прикладом може стати німецький білет Deutschlandticket, що був введений у 2023 році, що за виправдані кошти, дає можливість використовувати весь регіональний та міський транспорт. Працює він за системою підписки та підтримується німецькою владою, оплачуючи 50% зверху транспортним компаніям.

За 2 роки з початку експерименту, ініціатива перетворилась на необхідність для населення, показуючи і надалі позитивні результати. З дослідження AFP, в перші 20 місяців користування 2,3 мільйони тон вуглекислого газу було заощаджено та 560 мільйонів поїздок на авто були заміщені використанням громадського транспорту. Згідно зі звітом, концепція абонементу, тобто підписки, прив'язує користувачів кріпко до використання автобусів чи потягів. 14,5 мільйонів мають цей білет, тобто кожен шостий у Німеччині [30].

Global Destination Sustainability Index (GDS-Index) оприлюднив свій рейтинг за 2024 рік, виділивши 40 найкращих екологічно чистих напрямків з усього світу.

Ці виняткові місця демонструють рішучу прихильність до сталого туризму, ефективно збалансовуючи розвиток туризму з піклуванням про навколишнє середовище та добробутом громади, вони вказані на Рисунку 1.2 та в Додатку А.

У 2024 році GDS-Index розширив сферу охоплення, представивши нові критерії, які зосереджуються на відновлювальному туризмі, практиках циклічної економіки та розширених критеріях боротьби з кліматом.

Ці значні оновлення відображають мінливі потреби сучасного туризму, що призвело до зміни, з нижчими загальними рейтингами напрямків у щорічному порівняльному індексі.

Рис. 1.2. Картографічне зображення розміщення сталих міст згідно з GDS-Index станом на 2024 рік [складено автором згідно за матеріалами: 35]

40 найкращих напрямків демонструють прихильність до інновацій, практики сталого розвитку та перспективну політику, як лідери з добре відомих регіонів, так і з регіонів, що розвиваються [35].

Гельсінкі вперше зайняв перше місце, потіснивши Гетеборг, який утримував лідируючу позицію кілька років поспіль, і опустився на друге місце. Копенгаген посідає третє місце, зміцнюючи свій статус світового лідера в сфері екологічного управління напрямками.

За останні дев'ять років (з моменту заснування GDS-Index) середня ефективність сталого розвитку напрямків зросла на 23%, причому 10 найкращих напрямків показали вражаюче зростання на 44%.

Соціальна відповідальність стає ключовою запорукою сталого розвитку. Напрямки, які активно сприяють залученню громади та підтримують місцеву економіку, отримують вищі бали в індексі.

Рейтинг 2024 року відображає виклики, пов'язані з більш вимогливою методологією. GDS-Index представив 12 нових критеріїв, удосконалив 28 інших і вилучив п'ять, щоб йти в ногу з глобальними вимогами сталого

розвитку. Як наслідок, 26 із 40 найкращих напрямків спостерігали зниження показників, незважаючи на їхні постійні зусилля.

Хвиля покращень у категоріях «Постачальники» та «Управління напрямками» вказує на те, що стратегічний акцент на сталому розвитку набирає обертів: 23 напрямки отримали максимальні бали та продемонстрували ефективність чітких, дієвих планів сталого розвитку.

Таблиця 1.2

Міста-лідери за стійким туристичними регіонами

Місце	Регіон			
	Азіатсько-Тихо-океанський	Північна Америка	Центральна та Південна Європа	Північна Європа
1	Сінгапур	Вікторія	Бордо	Гельсінкі
2	Сідней	Монреаль	Цюріх	Гетеборг
3	Коян	Квебек	Більбао	Копенгаген
4	Мельбурн	Едмонт	Ліон	Берген
5	Брісбен	Оттава	Париж	Орхен

Таблиця складена автором за матеріалами [35]

Це такі країни, як Канада, Франція, Австралія, Данія, Швеція, Норвегія, Іспанія, Швейцарія, Південна Корея.

Однією з успішних практик у Європі є впровадження системи екологічної сертифікації GreenSign, яка активно використовується в готельному секторі. Ця сертифікація охоплює більше ніж 350 готелів, переважно в Німеччині, Австрії, Швейцарії та інших країнах ЄС, і визнається як один із провідних стандартів сталого управління в готельному бізнесі [37].

Інститут GreenSign проводить оцінку ефективності сталого розвитку за допомогою сертифіката з 2015 року.

Організація оцінює заклади за критеріями енергозбереження, управління водними ресурсами, поводження з відходами, соціальної відповідальності та участі в місцевій економіці. Такий підхід дозволяє не

лише знизити екологічне навантаження, але й покращити імідж готелів серед екологічно свідомих туристів.

GreenSign орієнтований на практику та враховує специфікації таких стандартів, як EMAS, DIN ISO 14001 або ISO 26000.

Сертифікація також підтримує принципи циклічної економіки та кліматичної нейтральності, що відповідає цілям сталого розвитку ООН.

Рис. 1.3. Логотип програми GreenSign Hotel [37]

У 2024 році туризм практично досяг докризового рівня, однак пандемія стала поштовхом до переосмислення його подальшого розвитку через призму сталості. Країни Європи та світу дедалі активніше впроваджують екологічні, соціальні та економічні принципи сталого розвитку, зокрема через реалізацію Цілей сталого розвитку ООН, екологічну сертифікацію (як-от GreenSign для готелів), ініціативи циклічної економіки, розвиток «зеленої» інфраструктури та практик відповідального споживання. Рейтинги на кшталт GDS-Index демонструють високий рівень зацікавленості міст у сталому управлінні DESTИНАЦІЯМИ, що свідчить про довгостроковий перехід від кризи до свідомого, стратегічного розвитку галузі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СТАЛОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану туризму в Україні

Світова туристична галузь все активніше орієнтується на принципи сталості. Україна, маючи на меті інтеграції з ЄС, повинна поступово формувати власну модель розвитку сталого туризму.

З огляду на виклики повномасштабної війни, питання адаптації туристичної інфраструктури, збереження природних та культурних ресурсів набули особливої актуальності і в контексті сталого розвитку.

Аналіз сучасного стану туризму в Україні необхідно здійснювати на статистичних даних, які з 2022 року обмежені. Національна система туристичної статистики не доповнює актуальними даними, тоді як Державне агентство з розвитку туризму разом з Національною туристичною організацією України постають єдиними постачальниками статистичної інформації, і навіть вона не дає можливості повністю оцінити ситуацію.

Екологічна сталість є фундаментальною складовою сталого туризму, адже саме природне середовище є ключовим ресурсом для багатьох туристичних напрямів: від рекреаційних і ландшафтних маршрутів до екотуризму та агротуризму.

В українських умовах екологічна компонента туризму стає особливо важливою з огляду на воєнні руйнування, зміну клімату та відсутність національної екологічної стратегії у сфері туризму.

Природні туристичні ресурси включають: водні, кліматичні, бальнеологічні, лісові, орографічні.

До водних рекреаційних ресурсів належить морські, річкові, озерні та штучні водойми.

Україна забезпечена Чорним та Азовськими морями, що є особливо сприятливими для літньої рекреації.

Ще з 2014 року окупованим залишається Автономна Республіка Крим. У 2022 році бойові дії поширилися на узбережжя Донецької, Запорізької та

Херсонської областей, залишивши під контролем України лише незначну частину Херсонщини на заході. Нині під контролем України перебувають узбережжя Миколаївської та Одеської областей. Однак навіть на цих територіях повноцінна рекреаційна діяльність значною мірою ускладнена. У прилеглих до узбережжя районах тривають бойові дії, а значні ділянки акваторії Чорного моря залишаються замінованими, що створює серйозну загрозу для життя туристів.

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 році значна частина українських прибережних територій опинилася під тимчасовою окупацією. Нині під контролем України перебувають узбережжя Миколаївської та Одеської областей. Близько 65% морського узбережжя України недоступне для безпечної туристичної діяльності.

Рис. 2.1. Доступність морського узбережжя для рекреаційних цілей [складено за матеріалами; 6]

Окрему групу природних рекреаційних ресурсів України становлять узбережжя Чорного та Азовського морів. Загальна протяжність морського узбережжя України перевищує півтори тисячі кілометрів, однак станом на 2025 рік значна його частина перебуває під тимчасовою окупацією. До окупованих територій належать Автономна Республіка Крим, частини Херсонської, Запорізької та Донецької областей. Унаслідок цього приблизно 65% морського узбережжя України є недоступними для рекреаційного використання. Лише в межах Одеської та частково Миколаївської областей

зберігається контроль над прибережними зонами, проте навіть тут туристична діяльність суттєво ускладнена через загрозу мінування акваторій, обмеження на судноплавство та необхідність дотримання посилених заходів безпеки. На рисунку 2.1 відображено доступність моря для туристичного користування. Наприклад, у 2023–2024 роках в Одесі окремі пляжі були відкриті лише за умови повного контролю та моніторингу територій з боку ДСНС та ЗСУ [6].

На території країни налічується понад 63 тисячі річок, майже 20 тисяч озер, близько 29 тисяч ставків і водосховищ. Найбільші з них це Дніпро, Південний Буг, Дністер, Тиса, Прут, Сіверський Донець, які мають природну, ландшафтну та економічну цінність. Озерні комплекси Шацького національного природного парку, зокрема озеро Світязь, а також гірські озера Синевир і Бребенескул є прикладами водних об'єктів з високим туристичним потенціалом. Однак низький рівень інфраструктурного облаштування, забруднення вод, процеси замулення та цвітіння створюють додаткові виклики для розвитку водного туризму [3].

На західній частині України сконцентровані значні гірські рекреаційні ресурси, які є основою для розвитку туризму в умовах воєнного часу. Українські Карпати, що охоплюють території Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської та Чернівецької областей, формують особливу географічну зону з конусоподібними вершинами, глибокими міжгір'ями та багатим лісовим покривом. Цей регіон приваблює туристів як взимку, так і влітку, пропонуючи умови для гірськолижного спорту, пішохідного туризму, оздоровлення та відпочинку. Серед провідних курортів варто назвати Буковель, Славське, Яремче, Шаян, Кваси, Косів та інші [3]. Важливо зазначити, що ці території не зазнали безпосередніх бойових дій, а отже, інфраструктура більшості рекреаційних об'єктів залишилася в цілісному стані. Це дозволило забезпечити стабільну роботу курортів та переформатувати їх діяльність на потреби внутрішнього туризму, який набув особливої ваги в період війни.

Водночас особливу увагу заслуговує вразливість гірських та прибережних територій, які є найбільш популярними серед внутрішніх туристів. Карпати зазнають сильного рекреаційного навантаження без належного контролю. Масова забудова, вирубка лісів, недостатня каналізаційна інфраструктура, нелегальні сміттєзвалища та неконтрольований розвиток турбаз, усе це становить реальну загрозу природному балансу регіону.

Крім гірських та водних ресурсів, Україна володіє багатими рівнинними і лісовими рекреаційними ресурсами. Ліси, які займають понад 15% території країни, найбільш поширені у Поліссі, Карпатах та північній частині Лісостепу. Вони створюють сприятливі умови для розвитку екологічного туризму, оздоровлення, організації пішохідних, велосипедних, мисливських та спортивних маршрутів. Значна частина лісових територій у західних і північних областях (зокрема Волинській, Рівненській, Чернігівській) залишається безпечною і придатною для відвідування. Водночас лісові масиви у Харківській, Сумській, Донецькій та Луганській областях постраждали внаслідок бойових дій або замінування, що робить їх повністю непридатними для рекреаційного використання [3].

Невід'ємною частиною природних рекреаційних ресурсів є мінеральні води та лікувальні грязі. Україна має понад 500 родовищ мінеральних вод, серед яких особливу цінність мають води Трускавця, Моршина, Сваляви, Квасів, Шаяна, Хмільника та Миргорода. Ці курорти, розташовані переважно в центральній та західній частинах країни, зберегли свою інфраструктуру і продовжують приймати відвідувачів, надаючи послуги бальнеотерапії, реабілітації та санаторного лікування. Водночас значна частина грязьових курортів, зосереджених на півдні країни (зокрема в Криму, Херсонській, Запорізькій та Одеській областях), втратила доступність у зв'язку з окупацією або небезпекою перебування поблизу лінії фронту. Курорти Саки, Євпаторія, Бердянськ, Кирилівка, Сергіївка та інші наразі або недоступні, або повністю припинили свою діяльність [3].

Суттєвим чинником у збереженні природної рекреаційної спадщини є природно-заповідний фонд, який охоплює понад шість відсотків території України. До нього входять національні природні парки, біосферні та природні заповідники, регіональні ландшафтні парки. Серед найвідоміших об'єктів варто виокремити Карпатський біосферний заповідник, Шацький національний природний парк, Дунайський біосферний заповідник, Подільські Товтри, Галицький НПП, Мезинський НПП. Вони мають виняткову наукову, природоохоронну та туристичну цінність. В умовах воєнного часу частина заповідників зазнала руйнувань або втратила можливість приймати відвідувачів, проте більшість у безпечних регіонах продовжують функціонувати. Таблиця 2.1 демонструє оцінку ключових індикаторів екологічної сталості туризму в Україні на основі критеріїв ETIS та GSTC.

Таблиця 2.1

Оцінка ключових індикаторів екологічної сталості туризму за критеріями ETIS та GSTC

Індикатор (ETIS, GSTC)	Стан реалізації	Рівень відповідності
Захист природних територій	Наявність об'єктів ЮНЕСКО (Букові праліси), природні парки	Середній
Система управління відходами	Відсутня єдина система моніторингу в туризмі	Низький
Еко-транспорт, вуглецевий слід	Пошкоджена інфраструктура, немає планів еко-мобільності	Низький

Таблиця складена автором за матеріалами [33;36]

Захист природних територій має середній рівень розвитку, що підтверджується наявністю об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, таких як Букові праліси, та природних парків. Водночас система управління відходами у туристичній галузі перебуває на низькому рівні, що зумовлено відсутністю єдиної системи моніторингу та контролю. Також низьким є рівень розвитку екологічного транспорту і заходів зменшення вуглецевого сліду через пошкоджену транспортну інфраструктуру та відсутність чітких планів щодо

екомобільності. Ці результати свідчать про необхідність посилення заходів з управління відходами та розвитку екологічних транспортних систем, що є важливим кроком для підвищення екологічної сталості в українському туризмі.

Незважаючи на значні виклики, пов'язані з війною, природний рекреаційний потенціал України залишається високим. Західні регіони, зокрема Карпати та Поділля, є головними осередками рекреаційної активності, водночас із перспективою відновлення південних територій після завершення бойових дій. Подальше відновлення, розвиток та переосмислення використання рекреаційних ресурсів повинні стати частиною державної політики в повоєнний період, адже туризм і рекреація є важливими чинниками не лише економіки, а й національного відновлення.

Станом на 2024 рік до Списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні входить вісім унікальних пам'яток, які представляють як культурну, так і природну спадщину нашої держави. В умовах повномасштабної війни частина цих об'єктів опинилася під загрозою: деякі з них у тимчасово окупованих регіонах, інші зазнали пошкоджень внаслідок бойових дій або перебувають у потенційно небезпечній зоні [27].

На Рисунку 2.2 представлені основні культурно-історичні об'єкти України, серед яких визначні пам'ятки архітектури, історичні комплекси, музеї, монастирі та інші спадщини світового та національного значення. При цьому червоним окремо позначені території, що перебувають під тимчасовою окупацією, що безпосередньо впливає на можливість доступу та збереження цих цінностей. значна частина найцінніших об'єктів зосереджена у західних, центральних та південних регіонах України, де на сьогодні зберігається контроль держави.

Рис. 2.2. Культурно-історичні ресурси на карті України [складено автором за матеріалами: 6]

Водночас окуповані території, зокрема Автономна Республіка Крим, а також частини Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей, містять низку унікальних культурно-історичних об'єктів, які наразі залишаються недоступними для туристів. Ці обмеження створюють суттєві виклики для збереження та охорони спадщини, адже відсутність контролю державних органів підвищує ризики руйнування, вандалізму або незаконного вивезення культурних цінностей.

Інші об'єкти розташовані на підконтрольній Україні території, однак частина з них перебуває в зонах підвищеного ризику або зазнала пошкоджень. Наприклад, Києво-Печерська Лавра та Собор Святої Софії з монастирськими спорудами у Києві постійно перебувають під загрозою обстрілів, оскільки столиця є частою мішенню російських ракетних атак [20].

У відносно безпечніших регіонах, які не зазнали окупації й мають менший ризик бойових дій, розташовані такі об'єкти: ансамбль історичного центру Львова; дерев'яні церкви Карпатського регіону в межах Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей, резиденція митрополитів Буковини та Далмації у Чернівцях; пункти Геодезичної дуги Струве в Хмельницькій та Одеській областях, а також природний об'єкт Букові праліси Карпат і давні букові ліси Німеччини. Ці об'єкти наразі не зазнали

руйнувань і залишаються доступними для туристів, дослідників та фахівців охорони культурної спадщини [20].

У звіті зазначено, що сукупні прямі збитки в секторі культури, спорту та туризму становлять \$4 млрд. Це включає пошкодження або знищення щонайменше 3 921 культурного об'єкта, 399 релігійних споруд, 343 спортивних комплексів та 164 туристичних об'єктів. Серед найбільш постраждалих об'єктів є Свято-Успенська Святогірська Лавра, яка включена до реєстру пам'яток ЮНЕСКО, музей Григорія Сковороди, Маріупольський драматичний театр, Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка, а також інші важливі культурні та релігійні об'єкти [16].

Знищення та пошкодження культурних і туристичних об'єктів призвело до значного скорочення туристичних потоків, особливо в регіонах, де розташовані ці пам'ятки. Таблиця 2.2 демонструє оцінку ключових індикаторів за соціокультурною сталістю.

Таблиця 2.2

Оцінка ключових індикаторів соціокультурної сталості туризму за критеріями ETIS та GSTC

Індикатор (ETIS, GSTC)	Стан реалізації	Рівень відповідності
Підтримка локальних громад (GSTC)	Участь сіл у ініціативі UN Tourism, розвиток локальних маршрутів	Високий
Збереження культурної спадщини (ETIS / GSTC)	Об'єкти ЮНЕСКО, активна популяризація	Середній
Освіта та інформування (ETIS)	Інформаційні кампанії, саміти, просвітницька діяльність ДАРТ	Середній

Таблиця складена автором за матеріалами [33;36]

Крім того, руйнування інфраструктури створює додаткові перешкоди для розвитку сталого туризму, оскільки відновлення об'єктів потребує значних інвестицій та часу. Це ускладнює реалізацію стратегій сталого розвитку туризму, спрямованих на збереження культурної спадщини та підтримку місцевих громад.

В Україні функціонує 7 курортів державного значення, понад 20 природних курортних територій мають підстави для оголошення їх відповідно.

Державне агентство розвитку туризму підрахувало податкові надходження від туристичної сфери до державного бюджету України за останні роки, а саме додаток Б. У 2024 році туристична галузь сплатила до бюджету 2,938 млрд грн, що є зростанням порівняно з 2023 роком, коли надходження склали 2,049 млрд грн. Для порівняння, у 2021 році, до початку повномасштабного вторгнення, сума податків від туристичної сфери становила 2,232 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення туристичного сектору навіть в умовах повномасштабної війни [7].

На рисунку 2.3 відображено податкові надходження за останні роки.

Рис. 2.3. Податкові надходження від туристичної діяльності, млн грн [7]

На рисунку 2.4 відображено кількість платників податків за період 2021 – 2024 років.

Рис. 2.4. Кількість платників податків за період 2021 – 2024 років [7]

Зростання кількості платників податків на 7% свідчить про активізацію малого і середнього бізнесу в цій галузі, що є важливим фактором для стабілізації та розвитку туризму. Не дивлячись на позитивну динаміку, показники 2021 року не досягнуто.

Найбільший внесок у бюджет традиційно роблять готелі, які показали суттєвий приріст податкових платежів у 2024 році порівняно з 2023-м, а також перевищили рівень 2021 року. Це може свідчити про відновлення готельної інфраструктури і зростання внутрішніх туристичних потоків, особливо з урахуванням обмежень міжнародного туризму в умовах війни.

Податкові надходження від туристичних операторів і агентств також демонструють позитивну динаміку, хоча деякі сегменти, як от агентства, поки що не повністю відновилися до довоєнного рівня. Це може бути пов'язано з обмеженнями міжнародних поїздок та зміною пріоритетів туристів.

Зростання податків від туристичних баз, дитячих таборів, кемпінгів і стоянок для житлових автофургонів свідчить про розвиток внутрішнього та альтернативного туризму. Це відповідає сучасним тенденціям сталого туризму, орієнтованого на природу, активний відпочинок і локальні ресурси.

Водночас скорочення загальної кількості платників податків порівняно з 2021 роком на 20%, зокрема юридичних осіб на 33%, що вказує на значні

структурні зміни в галузі, пов'язані з війною та економічною нестабільністю. Це ставить виклики перед державною політикою у сфері підтримки та відновлення туристичного бізнесу.

В Додатку Б відображено графік надходжень від кожного виду діяльності.

Попри колосальні економічні та інфраструктурні втрати через війну, фінансова статистика за 2023–2024 роки свідчить про початок процесу відновлення туристичної індустрії. Так, загальний обсяг податкових надходжень від туризму до держбюджету у 2024 році становив 2,938 млрд грн, що є найвищим показником з аналізованого періоду і на 32% перевищує рівень 2021 року (2,232 млрд грн) [7].

Цей ріст демонструє не лише активізацію бізнесу, а й адаптацію галузі до нових умов, що є позитивним знаком із точки зору сталого розвитку туристичної галузі.

Особливої актуальності набув внутрішній туризм, адже значна частина населення, зокрема внутрішньо переміщені особи, почали активно подорожувати в межах відносно безпечних регіонів України. Це дало змогу підтримати локальний бізнес, розвивати туристичну інфраструктуру та зміцнювати соціально-економічну стабільність громад.

У додатку В відображено картографічне та табличне зображення доходів від туристичної діяльності за областями. Порівняльний аналіз даних за 1 квартал 2021-2024 років свідчить про позитивну динаміку розвитку в багатьох регіонах України. Найбільш виражене зростання обсягів податкових надходжень від туризму зафіксовано в західних областях країни. В Закарпатській області це показник зріс на 162%, у Львівській на 130%, в Івано-Франківській на 113%, Черкаській 119%, і Київській на 100% [9].

Ці області вважають відносно безпечними та відповідають цілям сучасного українського туриста.

У східній та південній частині України можна спостерігати скорочення податкових надходжень, що обумовлюється військовими діями, окупацією та

евакуацією населення. У Луганській області обсяг надходжень впав на 99%, у Херсонській на 86%, у Запорізькій на 92%. Галузь можна вважати паралізованою [9].

2023 та 2024 роки демонструють позитивну динаміку багатьох областях. В Чернівецькій області зафіксовано приріст на 71%, у Київській на 17%, у Черкаській на 58%, у місті Київ на 8%. Це показує стійкість туристичного розвитку навіть у кризові часи для цих областей.

При цьому є області, що показують і негативну динаміку розвитку, а саме Полтавська область -9%, Харківська -22%, Дніпропетровська -2%.

Одеська область була лідером серед інших областей у 2021 році, та на 2024 рік перше місце займає місто Київ. Але порівнюючи 2023 та 2024 роки, Одеська область реабілітується, адже надходження зросли на 49%. Стабільно найменші показники представлені на Луганщині.

На основі цих даних можна виокремити 3 типи регіонів за динамікою податкових надходжень від туристичної діяльності.

Група 1 це області, що мають високі та стрімкі темпи зростання та де туризм залишився життєздатним. Це західні області та деякі центральні області України.

До групи 2 відносяться області, з помірними показниками, де ще триває відновлення. Це частина північних та центральних областей.

Група 3 характеризується критичним падінням показників, до якої відносять області в окупації, східний на південний регіон. Регіон не є безпечним, саме тому ДАРТ в своїх рекомендаціях щодо подорожей не радить відвідувати цей регіон, навіть якщо бойових дій немає.

Таким чином, отримані фінансові показники свідчать про потенціал галузі, який може бути реалізований повною мірою в післявоєнний період, коли стабілізується безпекова ситуація. У цьому контексті туристична сфера має всі передумови, щоб стати одним із пріоритетних напрямів у стратегії довгострокового відновлення й економічного зростання України.

Таблиця 2.3

Оцінка ключових індикаторів економічної сталості туризму за
критеріями ETIS та GSTC

Індикатор (ETIS, GSTC)	Стан реалізації	Рівень відповідності
Доходи від туризму (ETIS)	2,938 млрд грн за 2024 рік, перевищили показники 2021 року	Високий
Кількість підприємств у галузі	Скоротились на 20%, порівняно з показниками 2021 року	Низький

Таблиця складена автором за матеріалами [33;36]

Таблиця 2.3 ілюструє поточний стан реалізації ключових економічних індикаторів сталого туризму в Україні за критеріями ETIS та GSTC. Зокрема, розвиток туристичної інфраструктури показує середній рівень, враховуючи інвестиції та кількість платників податків у туристичній галузі, що свідчить про певний економічний потенціал. Проте відсутність комплексної підтримки малих та середніх підприємств у туристичному секторі обмежує можливості для розширення економічних вигод. Загалом, ситуація потребує подальшого розвитку інституційної підтримки та покращення умов для інвестицій з метою забезпечення сталого економічного зростання туризму в Україні.

Інфраструктура, що підтримує екологічний туризм, у багатьох регіонах недостатньо розвинена. Після початку повномасштабного вторгнення зруйновано або пошкоджено багато об'єктів туристичної інфраструктури, у тому числі природоохоронних установ, що обмежує їхню функціональність. Бракує систем з очищення стічних вод, організованого вивозу сміття та логістичних рішень з низьким вуглецевим слідом, зокрема у гірських та приморських регіонах.

Освіта в галузі туризму відіграє ключову роль у формуванні екологічної, соціальної та економічної відповідальності майбутніх професіоналів. У зв'язку з цим важливим є аналіз змісту навчальних програм туристичних спеціальностей у закладах вищої освіти України на предмет відповідності цілям сталого туризму.

Представлено аналіз навчальних програм провідних українських університетів, що готують фахівців у сфері туризму, з метою виявлення рівня інтеграції концепції сталості у навчальний процес.

Більшість програм декларують сучасний міждисциплінарний підхід і звертаються до глобальних викликів галузі. Проте терміни сталий туризм, відповідальний туризм, екотуризм часто згадуються лише побіжно або відсутні в описі результатів навчання чи назвах дисциплін.

Дисципліни, що безпосередньо пов'язані з оцінкою впливу туризму на довкілля, управління природоохоронними територіями, зеленими технологіями або мобільністю, у більшості випадків відсутні. Інформація про такі курси є радше винятком, ніж правилом.

В окремих програмах згадується про соціальну відповідальність туризму, роль громади, культурну спадщину, однак без належного аналітичного чи практичного змісту.

Сучасні освітні програми з туризму в Україні поступово визнають важливість сталості, однак наразі ще не забезпечують системного підходу до її викладання та впровадження.

Інституційна підтримка сталого туризму в Україні поступово зміцнюється через участь у міжнародних ініціативах, організацію національних платформ для обговорення стратегій розвитку галузі, а також через налагодження партнерства між державними установами та приватними гравцями.

В Україні існує національна стратегія розвитку туризму, яка охоплює аспекти сталого розвитку. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 року № 168-р, визначає пріоритети та завдання для розвитку туристичної галузі в Україні. З огляду на поточні виклики, необхідність відновлення інфраструктури та адаптацію до нових реалій, виникає питання щодо актуальності цієї стратегії [1; 22].

Оскільки регіональні стратегії повинні відповідати цілям національної, більшість областей мають неактуальну стратегію, яка б відповідала б викликам повномасштабної війни. Київська, Львівська, Чернівецька, Закарпатська, Кіровоградська мають окремий документ, що присвячений розвитку туризму. В інших областях, таких областях як Полтавська чи Івано-Франківська, стратегія визначена лише в загальному документі про розвиток області. Та все ж більшість областей хоч і мають документ, зазвичай дійний з 2021 по 2027 роки, не включають актуальні дані та оновлену стратегію.

Важливо щоб ДАРТ, у новій національній стратегії розвитку туризму, не лише враховував виклики сучасності та принципи сталості, а й закликав до переосмислення існуючих, але неактуальних стратегій на регіональному рівні.

Одним із ключових інструментів державної політики в цій сфері є діяльність Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ), яке активно залучає Україну до глобальних ініціатив. Зокрема, Україна бере участь у конкурсі ООН-туризм «Найкращі туристичні села», в межах якого Ворохта та Урич увійшли до списку 55 кращих сіл 2024 року, демонструючи успішні приклади місцевого сталого туризму. Окрім цього, підписання меморандуму про співпрацю між ДАРТ і туристичним кластером «Буковель» сприяє консолідації зусиль у розробці стійких підходів до розвитку внутрішнього туризму [10].

Проведення III Національного туристичного саміту, присвяченого інтеграції України в європейський туристичний простір, стало ще одним кроком до посилення інституційної взаємодії на національному й міжнародному рівнях [11].

Важливим інструментом для формування професійної туристичної спільноти є також Єдиний туристичний реєстр (ETP), який забезпечує прозорість і облік суб'єктів туристичної діяльності [15].

Таблиця 2.4

Оцінка ключових індикаторів сталості туризму на інституційному рівні
за критеріями ETIS та GSTC

Індикатор (ETIS, GSTC)	Стан реалізації	Рівень відповідності
Політики та партнерства (GSTC / ETIS)	ДАРТ, меморандуми, міжнародні проєкти, інтеграція до ЄС-простору	Середній
Наявність національної системи сталих індикаторів	Відсутня. Використання зовнішніх методик (ETIS, GSTC, TIPS)	Обмежено

Таблиця складена автором за матеріалами [33;36]

Інституційний вимір сталого розвитку туризму в Україні за Таблицею 2.4, демонструє неоднозначні результати. Наявність окремих державних ініціатив, таких як конкурси на кращі туристичні села, підписання меморандумів про співпрацю та проведення національних самітів свідчать про активізацію інституційної підтримки галузі. Водночас відсутність єдиної координації між різними рівнями влади і туристичними суб'єктами знижує ефективність реалізації стратегічних планів. Недостатньо розвинена система моніторингу та оцінки впровадження політик у сфері сталого туризму також обмежує можливості для коригування та удосконалення заходів.

Усі ці ініціативи вказують на поступове формування структурованої політики у сфері сталого туризму, що базується на принципах партнерства, міжнародного співробітництва та підтримки місцевих громад.

Сучасний стан сталого туризму в Україні характеризується складним поєднанням потенціалу природно-культурних ресурсів і викликів, зумовлених воєнними діями та економічною нестабільністю. На основі аналізу індикаторів екологічної, економічної, інституційної та соціальної сталості можна зробити наступні висновки.

Природні ресурси України, такі як Карпати, озера, річки, а також узбережжя Чорного та Азовського морів, становлять значний потенціал для сталого туризму. Однак значна частина морського узбережжя (приблизно 65%) наразі недоступна через тимчасову окупацію та мінування акваторій, що суттєво обмежує розвиток прибережного рекреаційного туризму.

Водночас у гірських регіонах Карпат інфраструктура залишилась відносно незайманою, що дає можливість підтримувати внутрішній туризм і впроваджувати екологічні практики. Проте відсутність єдиної національної екологічної стратегії у сфері туризму та системи управління відходами вказує на низький рівень екологічної організації галузі.

Податкові надходження від туристичної сфери свідчать про поступове відновлення галузі, особливо у готельному секторі, який показав значне зростання платежів у 2024 році порівняно з попередніми роками. Збільшення кількості фізичних платників податків і позитивна динаміка у сегменті туристичних операторів та баз відпочинку також підтримують перспективи сталого розвитку. Водночас зменшення загальної кількості платників, порівняно з довоєнним періодом, вказує на серйозні структурні виклики для індустрії, які потребують уваги з боку держави для стабілізації та підтримки бізнесу.

Аналіз податкових надходжень по областях показав нерівномірну динаміку розвитку, даючи змогу розділити області за цим критерієм на 3 групи: група з високим, помірним рівнем відновлення, та групу з критичними показниками.

Україна демонструє прогрес у формуванні туристичної політики, спрямованої на інтеграцію принципів сталості, що підтверджують ініціативи Державного агентства розвитку туризму, проведення національних туристичних самітів, а також активна співпраця з міжнародними організаціями. Водночас відсутність оновленої, актуальної стратегії сталого розвитку туризму та обмежений рівень координації між державними органами і приватним сектором свідчить про потребу посилення інституційних механізмів та впровадження системи моніторингу ключових показників сталості.

Аналіз ключових індикаторів сталості туризму в Україні за критеріями ETIS та GSTC демонструє неоднорідність у рівнях реалізації та відповідності різних вимірів сталого розвитку. Соціальні аспекти сталого туризму в Україні

потребують більшої уваги. Війна суттєво вплинула на мобільність населення, рівень зайнятості у туристичній сфері, а також на безпеку туристів, особливо. Водночас є позитивні тенденції у збільшенні кількості фізичних платників податків та розвитку внутрішнього туризму, що свідчить про адаптацію туристичної галузі до нових соціальних реалій. Важливим завданням є розробка програм підтримки місцевих громад і створення умов для включення в туристичний процес уразливих груп населення, що сприятиме соціальній згуртованості і розвитку регіонів.

Соціокультурна складова, зокрема ефективна підтримка локальних громад, демонструє високий рівень реалізації, що проявляється у залученні сільських територій до ініціатив Організації Об'єднаних Націй у сфері туризму та розвитку локальних маршрутів.

Економічні показники, зокрема доходи від туризму, у 2024 році перевищили докризові значення 2021 року, що також є позитивним сигналом. Водночас індикатори економічної сталості, такі як кількість підприємств у галузі, демонструють низький рівень відповідності через скорочення їхньої чисельності.

Екологічний вимір характеризується середнім рівнем відповідності: наявність об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО та природних парків свідчить про захист природних територій, однак відсутність єдиної системи управління відходами та планів з розвитку екологічного транспорту вказують на серйозні проблеми у цій сфері.

Український туристичний сектор має значний потенціал для сталого розвитку завдяки багатству природних і культурних ресурсів та поступовому відновленню економічної діяльності. Проте комплексність викликів військовій дії, втрата доступу до морських територій, відсутність ефективної екологічної стратегії, потреба у посиленні інституційної підтримки та врахуванні соціальних аспектів вимагають цілеспрямованих заходів з боку держави та бізнесу.

2.2. Проблеми розвитку сталого туризму в умовах війни

Повномасштабне військове вторгнення у 2022 році стало першочерговим викликом для всіх сфер суспільного життя, зокрема і для туристичної галузі. Україна знаходиться у принципово новому контексті для розгляду сталого туризму в тому числі і як інструмент адаптації, підтримки місцевих громад та збереження культурної спадщини.

Найголовніший фактор сьогодення це зміна пріоритетів як на особистісному, так і на державному рівнях, що проявляється у спрямування всіх ресурсів на допомогу. Це є абсолютним фокусом для українського суспільства та економіки країни в умовах війни.

Окрім питання актуальності даної теми в умовах війни, значною проблемою є пошкодження або знищення пам'яток, що представляють культурне та історичне значення для України та світу.

Цей виклик тісно пов'язані зі сферою економіки, оскільки це, по-перше, призводить до потреби в фінансуванні реставрацію цих об'єктів, що не є можливим, оскільки в бюджеті закладено кошти лише на відновлення критично важливих об'єктів та інфраструктури. По-друге, місцеві громади втрачають туристичні потоки та прибутки.

За даними Звіту про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії РФ проти України станом на листопад 2024 року прямі збитки, завдані інфраструктурі сфер культури, релігії та туризму, складають \$4 млрд. Пошкоджено чи зруйновано 3921 об'єкт культури, 399 релігійних споруд, 343 об'єкти спорту, 164 об'єкти туризму [16].

Серед пам'яток, що мали велике культурне значення для України, та які частково чи повністю втрачено є Свято-Успенська Святогірська лавра, що входить до реєстру пам'яток UNESCO, музей Григорія Сковороди, Миколаївський міський палац культури «Корабельний», Маріупольський драматичний театр, Харківський будинок "Слово" та багато інших.

Багато об'єктів знаходяться під окупацією, що означає неможливість повної оцінки втрат.

В Таблиці 2.5 зазначено оцінку прямих втрат культури, спорту та туризму. Що стосується саме туристичної сфери, то втрати оцінюються в 100 млн доларів США, а всього 4 млрд доларів США.

Таблиця 2.5

Оцінка прямих втрат культури, спорту, туризму

Види витрат	Первісна кількість, од.	Зруйновано, од.	Пошкоджено, од.	Оцінка втрат, млрд дол. США
Релігійні установи	н.д.	64	335	0,1
Спортивна культура	16199	59	284	0,6
Культурна сфера	34340	541	3380	3,0
Туристична сфера	н.д.	50	114	0,1
Всього	н.д.	714	4113	4,0

Джерело: [16]

З аналізу податкових надходжень за областями, який було розглянуто у попередньому підрозділі, стало зрозумілим, що існують 3 групи за динамікою надходжень. Це пов'язано з втратами в туристичній сфері, які мають ефект на економічний стан регіону. Руйнуванням туристичних локацій призводить до скорочення потоку туристів, втрати робочих місць, зменшення доходів малого бізнесу та зниження інвестиційної привабливості регіону. Це створює ризик занепаду в окремих регіонах.

За даними зі звіту з науково-дослідної роботи «Аналітичне дослідження втрат туристичної індустрії від війни в Україні», рівень рентабельності (збитковості) підприємств у 2022 році, порівняно з даними 2018 року, значно зменшився для кожного виду туристичної діяльності [2].

Рівень збитковості операційної діяльності у готелів та подібних засобів тимчасового розміщування у 2022 році, порівняно з даними 2018 року, сягнув 22,5 %. Рівень збитковості всієї діяльності підприємств у 2022 році у порівнянні з 2018 р. зріс на 59,4 відсоткові пункти, сягнувши 44,8 % проти показника у 14,6 % рентабельності у 2018 році, відповідно. Тобто за роки

пандемії та з початком повномасштабної війни, готельна сфера перетворилась на глибоко збиткову.

Для пасажирського наземного транспорту рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств сягнув 3,2 %, продемонструвавши зростання на 2,8 відсоткових пункти у порівнянні із показником 2018 року. Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств у 2022 році збільшився на 4,5 відсоткові пункти, сягнувши 4,6 % проти показника у 0,1 % у 2018 році відповідно [2].

Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств в сегменті туристичних агентств сягнув -5,8 %, продемонструвавши зменшення на 10,2 відсоткових пункти у порівнянні із показником 2018 року. Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств у 2022 році зменшився на 9,8 відсоткових пункти, сягнувши -7,0 % проти показника у 2,8 % у 2018 році відповідно.

Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств в сегменті туристичних операторів сягнув -8,8 %, демонструючи зменшення на 8,6 відсоткових пунктів порівнюючи з показником 2018 року. Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств у 2022 році впав на 11,1 відсоткових пункти, а саме -11,9 % проти показника у -0,8 % у 2018 році відповідно.

Подібні аналітичні звіти за 2023 та 2024 роки відсутні, це ускладнює розробку стратегій відновлення.

Дані ДАРТ про збільшення податкових надходжень від туристичної діяльності за 2024 рік свідчить про часткову адаптацію до кризових умов. Попри це, її масштаби це не компенсують втрат попередніх років.

Суб'єкти ринку стикаються не лише з фінансовими проблемами, але й з відтоком працездатного населення, додаткових вимог до безпеки, такі як обов'язкове облаштування укриттів для готельних підприємств, але додаткові

витрати на непередбачувані ситуації. Таке навантаження на бізнес вимагає підтримки зі сторони держави, що означає складність для введення додаткових вимог та сталих практик у туризмі до суб'єктів ринку.

Окремої уваги заслуговує питання екології. Пошкодження природних об'єктів, мінування та забруднення є не менш значною проблемою розвитку сталого туризму в Україні.

За даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України станом на початок 2025 року зафіксовано понад 7 500 екологічних правопорушень що у грошовому вимірі означає 82 мільярди євро збитків. Близько 25% території України забруднено вибухонебезпечними речовинами. На даний момент під окупацією знаходяться 10 національних парків, 8 природних заповідників і 2 біосферні заповідники. Основними викликами згідно з даними міністерства є [19]:

- Забруднення повітря, а саме вибухи, пожежі та руйнування інфраструктури, що призводять до викидів токсичних речовин.
- Забруднення води означає руйнування водних екосистем, що призводить до отруєння річок і ґрунтових вод.
- Руйнування екосистем, знищення лісів, заповідних територій та агро ландшафтів порушує природний баланс у регіоні.
- Ризики радіаційного забруднення – атаки на Чорнобильську зону відчуження та окупація Запорізької АЕС становлять серйозну загрозу для всієї Європи.

Обстріли та бомбардування призводять до вигорання лісових масивів та знищення флори та фауни, при чому екосистеми можуть бути не відновлюваними. Туристичні потоки відсутні у зв'язку з ризиками для життя. Сталий туризм базується і на збереженні довкілля. Забруднення робить території непридатними для екотуризму та агротуризму. Порушення біорізноманіття знижує природну цінність регіону, що є важливою складовою

сталого туризму. Мінування територій та нерозірвані боєприпаси становлять довгострокову загрозу, що унеможлиблює розвиток туризму на роки. Будівництво військової інфраструктури змінює природний ландшафт та знижує привабливість регіону.

У межах проекту від ОБСЄ “Оцінка впливу війни проти України на навколишнє середовище та варіанти відновлення” наразі проводиться оцінка екологічної шкоди, завданої війною, у співпраці з національними органами влади. Також здійснюються поглиблені тематичні дослідження, які дозволяють визначити масштаб і характер впливу бойових дій на довкілля [19].

Важливо займатись питанням і на міжнародному рівні, оскільки для проведення ефективної оцінки та подальшого відновлення довкілля необхідні спільні зусилля. Потрібне фінансування, технологічна підтримка та експертна допомога для відновлення зруйнованих екосистем і запобігання новим екологічним загрозам.

Розгляд питання безпеки туристів під час воєнних дій є необхідним. ДАРТ зазначає основні правила та заборони для подорожуючих для літнього часу.

Забороненим вважаються сплави, походи, прогулянки та екскурсії по маршрутах біля критичної інфраструктури, військових та стратегічних об’єктів [13].

Відпочинок на сході та півдні України, особливо у прифронтових зонах, є небезпечним через активні бойові дії. Варто утриматись від подорожей на територіях, які були під окупацією. В центральній та західній частині України туризм вважається відносно безпечним.

Важливим пунктом є проблеми в інституційному вимірі. Хоча робота ДАРТ згідно з аналітичним звітом за 2023 та 2024 можна оцінити на високі бали, оскільки проводиться реформування нормативно-правової бази,

укладаються договори на співпрацю та відновлення, на регіональному рівні, робота інституцій не є достатньою.

Війна ослабила економічну складову сталого туризму суттєво: багато підприємств галузі стикнулись зі збитками, що видно з даних про рентабельність готелів, туристичних агентств та перевізників. У цих умовах головним стало виживання туристичного бізнесу, збереження робочих місць та пристосування до нової реальності. Попри це, відновлення податкових надходжень у 2024 роках свідчить про внутрішню адаптацію галузі до умов війни, що вже є ознакою економічної резильєнтності.

Один з основоположних принципів сталого туризму є збереження природного середовища, що не може бути реалізованим у низці регіонів. Однак це також створює передумови для переорієнтації туристичної політики на екологічну реабілітацію та підвищення стійкості природних територій, що може стати важливою частиною повоєнного відновлення.

Питання збереження культурної спадщини стало критично важливим у зв'язку з прямими руйнуваннями пам'яток. В умовах війни туристичні ініціативи, навіть мінімальні, можуть виконувати роль соціальної терапії, підтримки локальної ідентичності та активації громад, особливо в безпечніших регіонах. Це відкриває нову функцію сталого туризму, а саме переосмислення культурної спадщини в умовах кризи.

Підсумовуючи, основними факторами, що впливають на розвиток сталого туризму в Україні є зміна фокусу кризовий менеджмент на різних рівнях, питання створення безпечних умов для подорожей та пошук можливостей для відновлення культурних, історичних та природних ресурсів.

Не дивлячись на несприятливі умови для розвитку сталого туризму в Україні, держава вживає певних заходів для досягнення цілей сталості. Участь у міжнародних проєктах, пошук грантів та співпраця з міжнародними

інституціями сприяє подальшому розвитку туризму і формує певні перспективи для подальшого сталого розвитку туризму в Україні.

2.3. Перспективні напрями забезпечення сталого розвитку туризму в Україні

Говорячи про сталий розвиток, важливим є етапом є формування Національної стратегії розвитку туризму в Україні.

Як вже зазначалось в пункті 2.1, Україна має таку стратегію, вона діє з 2017 року до 2026 року, та діє як головний документ для розвитку. ДАРТ, який займається цим питанням, у аналітичному звіті про роботу інституції, зазначили що вона має бути адаптована під сучасні виклики.

В новій стратегії, що буде діяти вже з наступного року, потрібно сформувати актуальну стратегію для розвитку туризму в Україні, що буде включати елемент гнучкості. В невизначених умовах, це є оптимальним варіантом побудови [1; 22].

Сталий розвиток туризму вже є представленим у вже існуючому документі, але в новій стратегії, яка має акцентувати увагу на стабілізації сектору та відновленні, важливо включати сталий розвиток, як інструмент, що сприяє економічному зростанню, регуляції екологічної ситуації та соціального благополуччя.

Основними напрямками, що мають бути представлені у стратегії розвитку, які враховують виклики сучасності та сталий розвиток вказані на Рисунку 2.5:

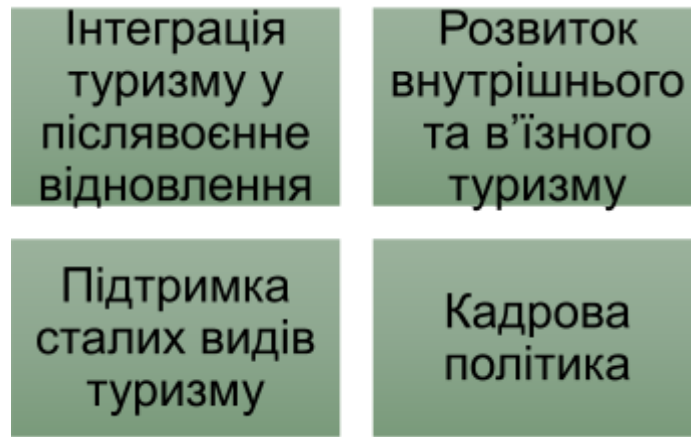

Рис. 2.5. Основні перспективні напрямки розвитку сталого туризму в Україні [складено автором самостійно]

Інтеграція туризму у післявоєнне відновлення є перспективним кроком у програмі відновлення. Однією з переваг цього кроку є ефект мультиплікатора, завдяки якому кожне робоче місце створює додаткове у суміжній діяльності.

Формуючи маркетингову стратегію для збільшення привабливості дестинації, зросте не тільки цікавість у іноземних та внутрішніх туристів, а й інтерес до повернення у тих, хто став переселенцем.

Прикладом у світовій практиці є Боснія та Герцеговина, які після конфліктів зробили акцент на відновленні через туризм [14].

Окрім того, для відновлення галузі існують туристичні програми відновлення, участь у якій дає змогу послабити навантаження на державний бюджет.

Нижче представлена таблиця 2.6 з оцінкою потреб у приватному фінансуванні туристичного сектору України на 2023-2033 роки.

Таблиця 2.6

Оцінка потреб у приватному фінансуванні туристичного сектору України на 2023-2033 роки

Промисловість	Кількість сутностей	2023-2026 рр.	2027-2033 рр.	Всього
---------------	---------------------	---------------	---------------	--------

Великі приміщення	20	350	650	1000
Середні номери	30	150	350	500
Невеликі приміщення	50	150	350	500
Виставкові центри	5	200	300	500
Санаторно-оздоровчі курорти	50	350	650	1000
Туристичні інформаційні центри	50	15	35	50
Дитячі табори	25	400	800	1200
Пригодницький туризм	50	30	70	100
Розвиток мережі організацій	100	60	140	200
Всього		1705	3345	5030

Джерело: [23]

Загальний обсяг потреб у приватному фінансуванні протягом 2023–2033 років становить 5,05 млрд доларів США, з яких понад 65% припадає на другий інвестиційний етап (2027–2033 рр.) [23].

Інфраструктура розміщення туристів є капіталомістким напрямом, що включає великі, середні та малі готелі. Загалом 2 млрд доларів США, або близько 40% від загального обсягу потреб. Висока частка таких обумовлена суттєвим дефіцитом засобів розміщення.

1,7 млрд доларів США саме такий обсяг коштів передбачений на розвиток оздоровчого та соціально орієнтованого туризму, оздоровчого та соціально орієнтованого туризму. Це означає важливість зміцнення соціальної складової туризму, беручи до увагу потребу в психологічній та фізичній реабілітації.

В таблиці вказані також інвестиції у діловий туризм, що показує роль подієвого туризму в майбутньому.

Інші витрати, а саме близько 850 млн доларів США підтримку інституцій, таких як інформаційні туристичні центри, а також пригодницького

та тематичного видів туризму. Їх роль заключається в тому, щоб диверсифікувати туристичний продукт та зменшення сезонних коливань.

Міжнародне партнерство є важливим етапом у відновленні української туристичної галузі. На сьогоднішній момент різні компанії та організації вже долучились та заключили договори про співробітництво.

У 2023 році американська компанія Airbnb та ДАРТ підписали меморандум, спрямований на промоцію України як туристичного напрямку у післявоєнний період. Угода передбачає спільні маркетингові кампанії а також цифрову підтримку туризму [12].

У тому ж році було укладено договір з ООН про спільні зусилля щодо сталого відновлення територій, який також включає і відбудову інфраструктури [25].

Вагомий внесок робить Швейцарське агентство розвитку та співробітництва, яка фінансує ініціативи, спрямовані на підвищення туристичної привабливості регіонів, особливо сіл [21].

Загалом, зазначені міжнародні ініціативи формують основу для системного відновлення туристичної галузі в Україні. Вони охоплюють маркетингову, інфраструктурну, освітню та цифрову складові, дозволяючи не лише реагувати на наслідки війни, а й створювати передумови для сталого зростання в середньостроковій перспективі.

Для стратегічного ефекту потрібна багаторічна програма міжнародної технічної допомоги, включно з навчанням кадрів, фінансуванням зелених ініціатив і промоцією українського турпродукту на глобальному рівні, зокрема через участь у World Travel Market, ITB Berlin, тощо.

Не дивлячись на угоди про відновлення культурних та історичних пам'яток, частина з них не підлягає реставрації. Окрім цього, і Україні сукупні прямі збитки в секторі культури, спорту та туризму становлять \$4 млрд. Це включає пошкодження або знищення щонайменше 3 921

культурного об'єкта, 399 релігійних споруд, 343 спортивних комплексів та 164 туристичних об'єктів. Це великий об'єм роботи і створення об'єктів пам'яті є виходом. В такому випадку є сенс перетворити їх на меморіальні споруди, дотримуючись питань етики [16].

Німецький досвід є одним з найбільш показових прикладів застосування пам'яті для туристичної привабливості регіону. Меморіальна церква Кайзера Вільгельма є прикладом збереження культурної пам'ятки замість перебудови. Це і не було запланованим рішенням, оскільки жителі Берліну виявили супротив щодо зведення нової будівні на місці зруйнованої церкви. На даний момент пам'ятка є не лише культурною, але й меморіальною [38].

Пам'ятка Ground Zero в Нью Йорку є іншим прикладом пам'яті про жахливий день теракту 11 вересня, та стала символом жахів тероризму.

Як вже зазначалось раніше, серед найбільш постраждалих об'єктів Свято-Успенська Святогірська Лавра, яка включена до реєстру пам'яток ЮНЕСКО, музей Григорія Сковороди, Маріупольський драматичний театр, Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка. Це основні культурні пам'ятки і їх відновлення є важливим завданням.

Важливо зазначити, що ще у довоєнні часи велика кількість історичних будівель та пам'яток архітектури були в запущеному стані. Саме тому питання збереження зруйнованих чи пошкоджених об'єктів потрібно пам'ятати і заздалегідь готувати базу у форматі співпраць, угод, та формуванні загальної бази таких об'єктів. При цьому важливо формувати етичні протоколи музейного та туристичного осмислення війни, залучуючи психологів

Для розбудови важлива промоція подорожами всередині України та закордону. ДАРТ ще до повномасштабного вторгнення розробив програму

Мандруй Україною, що спонукає українських туристів шукати пригод та красу всередині країни, підтримувати своє [8].

З початком повномасштабного вторгнення та масовим попитом на українське, блогери, що перейшли на українську, тепер задовольняють потребу в підтримці локальних та регіональних виробників. Проєкт Їжа від Кацурина за участі Антона Птушкіна, раніше найбільш відомого та впливового українського мандрівника, розповідає про кухню та заклади різних міст України, викликаючи інтерес не тільки у місцевих до відвідування нових локацій, а ще й як гастро путівник країною [29].

Антон Птушкін, про якого вже згадувалось, на даний момент працює над власним проєктом по створенню релаксуючих відео з Українських Карпат, чим не тільки знижує стрес у глядачів, але й спонукає до повернення до простих подорожей без надмірного споживання, що піднімає інтерес до сталих видів туризму. Окрім цього, свої відео він публікує і на польську аудиторію, створюючи інтерес у туристів з країни сусіда до вивчення природи України [28].

Для досягнення цілей розвитку сталого туризму в Україні залучення інфюенсер-маркетингу є потенційно дієвим інструментом збільшення попиту на в'їзний та внутрішній туризм.

Щодо готельної сфери, то заходження енергоефективності є важливим кроком для поступового переходу до більш екологічних практик. Пільги та бонуси стане мотивацією для готельєрів дотримуватись закордонних стандартів.

Важливою перспективним напрямом роботи для сталого розвитку туризму є професійна перепідготовка спеціалістів, що втратили роботу через війну.

В умовах війни туризм в Україні зазнав великих втрат, але має значний потенціал стати інструментом економічного відновлення. Нова стратегія розвитку туризму, що має замінити документ 2017 року, повинна бути гнучкою, відповідати сучасним викликам і ставити акцент на сталий розвиток

- як шлях до економічного зростання, екологічного балансу та соціального благополуччя.

Міжнародна підтримка вже реалізується через угоди з Airbnb, Mastercard, ООН та Швейцарією, які допомагають у цифровізації, промоції, інфраструктурі та розвитку регіонів.

Відновлення культурної спадщини має супроводжуватись створенням меморіальних об'єктів на місці зруйнованих пам'яток. Приклади Німеччини та США показують, як об'єкти пам'яті можуть стати туристичними точками тяжіння.

Внутрішній туризм активно підтримується кампаніями на кшталт "Мандруй Україною", гастротурами та медіаконтентом інфлюенсерів. Це формує новий попит і підтримує локальні ініціативи.

З огляду на масштабні руйнування інфраструктури, втрату культурної спадщини та загальну трансформацію запитів туристів, важливо сформувати нову, адаптивну Національну стратегію розвитку туризму. Вона має включати гнучкі підходи до управління галуззю в умовах невизначеності, зробити акцент на сталому розвитку як ключовому інструменті економічного зростання, екологічної рівноваги та соціального добробуту.

Серед перспективних напрямів розвитку варто виокремити інтеграцію туризму у післявоєнне відновлення, підтримку внутрішнього та в'їзного туризму, розвиток зеленого та сільського туризму, а також оновлення кадрового потенціалу. Туризм може мати мультиплікативний ефект для місцевої економіки, сприяти поверненню переселенців, а також стати платформою для збереження ідентичності та культурної пам'яті.

Оцінка потреб у приватному фінансуванні до 2033 року підтверджує стратегічне значення туризму як інвестиційно привабливого сектору, особливо в інфраструктурі розміщення, оздоровчому туризмі та подієвих заходах. Значна частка коштів має бути спрямована на підтримку соціально орієнтованого туризму, який також відіграє реабілітаційну та інтеграційну роль для постраждалого населення.

Міжнародна підтримка, зокрема через угоди з компаніями Airbnb, Mastercard, а також установами ООН та Швейцарським агентством розвитку, вже дає перші результати в цифровізації, промоції, освітніх ініціативах та інфраструктурних проектах. Водночас подальший розвиток потребує довготривалої програми технічної допомоги, зокрема в питаннях перепідготовки кадрів, просування турпродукту на міжнародній арені та впровадження екологічних практик.

Окремо слід виділити важливість меморіалізації зруйнованих об'єктів культури. Світовий досвід демонструє, що пам'ятки, які несуть емоційне навантаження, можуть стати символами національної пам'яті й одночасно привабливими туристичними локаціями. Формування етичних протоколів для таких об'єктів є необхідною умовою їхнього сталого функціонування.

Внутрішній туризм підтримується медіакампаніями та інфлюенсер-маркетингом, що сприяє популяризації національних маршрутів, гастрономічної культури та сталих подорожей. Такі ініціативи створюють нову туристичну культуру та підтримують локальний бізнес.

Таким чином, перспективи сталого розвитку туризму в Україні спираються на чотири основні опори: стратегічну гнучкість, інвестиції у стійку інфраструктуру, міжнародну підтримку та збереження культурної спадщини. Поєднання цих чинників дозволить трансформувати туризм у потужний інструмент економічної стабілізації та національного відновлення.

ВИСНОВКИ

В ході виконання роботи було досягнута її мета, а саме виявити основні перешкоди для розвитку сталого розвитку та визначити перспективи і стратегії впровадження сталих практик.

В результаті дослідження було визначено поняття та принципи сталого розвитку туризму, сформовано методичні основи для дослідження формування показників оцінки сталого туризму, проаналізовано зарубіжний досвід та практики, проведено аналіз сучасного стану туризму в Україні за сталістю, виявлено та досліджено проблеми розвитку сталого напрямку та виявлено перспективні напрями забезпечення сталого розвитку туризму.

1. У ході дослідження було з'ясовано, що сталий туризм є багатокомпонентною концепцією, яка поєднує економічну ефективність, соціальну відповідальність та екологічну збалансованість. Теоретичний аналіз дозволив виявити ключові принципи сталого туризму, серед яких збереження природного середовища, підтримка локальних громад, охорона культурної спадщини та залучення стейкхолдерів до процесу управління туристичною діяльністю.

2. Системи ETIS і GSTC дозволяють здійснювати структуровану оцінку та надають основу для розробки політик і стратегій сталого туризму, що відповідають як міжнародним стандартам, так і національним потребам. Їх поєднане використання дає змогу здійснити глибокий міждисциплінарний аналіз сталості туризму в Україні та запропонувати практичні рекомендації з удосконалення інституційних, екологічних, соціокультурних та економічних підходів.

3. У 2024 році туристична галузь у багатьох країнах світу практично досягла докризового рівня, проте саме пандемія COVID-19 стала каталізатором для переосмислення подальшого розвитку туризму через призму сталості. Закордонний досвід демонструє активне впровадження екологічних, соціальних та економічних принципів сталого розвитку, зокрема через реалізацію Цілей сталого розвитку ООН, сертифікацію об'єктів

індустрії гостинності за стандартами GreenSign, перехід до циклічної економіки, розвиток «зеленої» інфраструктури та підтримку практик відповідального споживання. Високі позиції міст у міжнародних рейтингах на кшталт GDS-Index підтверджують послідовний перехід від антикризового управління до стратегічного сталого розвитку туристичних дестинацій. Це свідчить про зростання ролі туризму як довгострокового інструменту екологічного балансу, соціального добробуту та економічної стабільності.

4. Аналіз сучасного стану туризму в Україні свідчить про суперечливу динаміку: з одного боку, відбувається поступове відновлення після пандемії та зростання податкових надходжень у галузі, з іншого триває вплив воєнних дій, що обмежує доступ до ключових туристичних територій, зокрема морського узбережжя. У той же час гірські регіони Карпат залишаються відносно стабільними і мають потенціал для розвитку внутрішнього туризму та екологічних практик.

Збереження природного середовища, як один із ключових принципів сталого туризму, натрапляє на значні труднощі в умовах війни, що вказує на потребу в розробці стратегії екологічної реабілітації та формування системи управління відходами і сталого транспорту. Соціальні аспекти також вимагають уваги: війна вплинула на мобільність населення, безпеку подорожей і зайнятість у сфері туризму. У цьому контексті важливою стає підтримка місцевих громад і включення вразливих груп у туристичні процеси.

Соціокультурна складова демонструє відносно високий рівень реалізації, що проявляється у розвитку сільського туризму, підтримці локальних маршрутів та збереженні культурної спадщини. Особливе значення в умовах війни набуває туристична діяльність як засіб соціальної терапії та інструмент збереження локальної ідентичності.

Економічна складова, попри зниження кількості підприємств у галузі, демонструє ознаки резильєнтності: у 2024 році доходи від туризму

перевищили докризові показники, спостерігається зростання податкових надходжень і активність малого бізнесу, зокрема фізичних осіб-підприємців.

Інституційний рівень розвитку туризму поки що залишається обмеженим: попри прогрес у державній політиці, актуальна стратегія сталого туризму відсутня, як і системна міжвідомча координація. Однак участь у міжнародних ініціативах, проведення туристичних самітів та проєктів з ООН свідчать про наявність політичної волі та поступ до інтеграції принципів сталого розвитку.

5. Нерівномірність відновлення туристичної діяльності по регіонах України вказує на потребу в регіоналізованих підходах до управління галуззю. Війна суттєво загострила економічні виклики, поставивши туристичний бізнес перед завданням виживання, збереження робочих місць і адаптації до нових умов. Попри це, галузь демонструє ознаки внутрішньої стабілізації та потенціал до стійкого розвитку.

Таким чином, сталий туризм в Україні на сучасному етапі потребує зміщення акценту з реагування на кризу до формування довгострокових стратегій, спрямованих на екологічну реабілітацію, соціальну інтеграцію, економічну резильєнтність і розвиток культурного потенціалу. В умовах війни сталий туризм набуває нових сенсів як інструмент не лише розвитку, але й відновлення, згуртованості та збереження ідентичності.

6. Дослідження доводить, що сталий туризм здатен не лише сприяти економічному зростанню, але й зміцнювати соціальну єдність, забезпечувати екологічну рівновагу та формувати позитивний міжнародний імідж України. За умови належного управління та державної підтримки туризм може стати мультиплікатором відновлення локальних економік, повернення внутрішньо переміщених осіб та залучення приватних і міжнародних інвестицій.

На основі результатів дослідження сформульовано низку рекомендацій. Насамперед, необхідно розробити нову Національну стратегію розвитку туризму, яка відповідатиме сучасним умовам і буде побудована на принципах сталого розвитку. Доцільно також інтегрувати в політику управління

міжнародні стандарти оцінювання сталості туризму та впровадити практику моніторингу відповідності регіональних ініціатив цим стандартам. Особливої уваги потребують питання екологічної реабілітації природних територій, підтримки зеленого й агротуризму, а також створення етичних механізмів меморіалізації зруйнованих об'єктів культурної спадщини. Важливим завданням є відновлення кадрового потенціалу галузі шляхом перепідготовки спеціалістів, що втратили роботу внаслідок війни, та залучення молоді до нових форматів туристичної діяльності. Також варто посилити міжнародну співпрацю, залучати іноземне фінансування для інфраструктурних проєктів та продовжувати цифровізацію турпродукту. Внутрішній туризм потребує подальшої підтримки через медіаплатформи, кампанії з популяризації національних маршрутів та посилення ролі інфлюенсерів як амбасадорів сталих подорожей.

Таким чином, попри значні виклики, туристична галузь України демонструє потенціал для перетворення на стратегічно важливий сектор відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кабінет Міністрів України. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
2. Аналітичне дослідження втрат туристичної індустрії від війни в Україні: аналітичний звіт НДР / Державне агентство розвитку туризму України, Науково-дослідний інститут туризму. – Київ, 2024. – 67 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1uq52wuinDqU4zYMdqbMzXbuEhvYFuKN2/view?usp=share_link
3. Бейдик, О. В. (2017). Рекреаційні ресурси України: географічний аспект. Київ: Видавництво Національного університету. — 245 с.
4. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція A/RES/70/1 «Агенда 2030 для сталого розвитку» від 25.09.2015 [Електронний ресурс]. – Нью-Йорк: ООН. – Режим доступу: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
5. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція A/RES/70/193. Міжнародний рік сталого туризму для розвитку, 2017 року [Електронний ресурс]. – Нью-Йорк: ООН, 22 грудня 2015. – Режим доступу: <https://digitallibrary.un.org/record/831895>
6. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. (2024). Моніторинг безпеки на узбережжі Чорного моря. Офіційний звіт. URL: <https://dsns.gov.ua/metodichni-rekomendaciyi>
7. Державне агентство розвитку туризму України. Звіт про податкові надходження від туристичної сфери у 2024 році. – Київ, 2025. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2024-turistichna-sfera-ukrayini-prineslav-byudzheth-mayzhe-3-mlrd-grn>
8. Державне агентство розвитку туризму України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/>

9. Державне агентство розвитку туризму України. Публічний звіт за 2024 рік. – Київ: ДАРТ, 2025. – 28 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/plans-and-report>
10. Державне агентство розвитку туризму України. Ворохта та Урич увійшли до 55 найкращих туристичних сіл за версією UN Tourism 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/vorohta-ta-urich-uviyshli-do-55-naykrashchih-turistichnih-sil-za-versiieyu-un-tourism-2024>
11. Державне агентство розвитку туризму України. III Національний туристичний саміт: інтеграція України у європейський туристичний простір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/iii-nacionalniy-turistichniy-samit-integraciya-ukrayini-u-ievropeyskiy-turistichniy-prostir>
12. Державне агентство розвитку туризму України. (2024). ДАРТ та Airbnb підписали меморандум про підтримку післявоєнного відновлення туристичної галузі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/blog/dart-ta-airbnb-pidpisali-memorandum-pro-pidtrimku-pislyavoiennogo-vidnovlennya-turistichnoyi-galuzi-ukrayini>
13. Державне агентство розвитку туризму України. (2024). Подорожі Україною під час війни: правила безпеки. Державне агентство розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/podorozhi-ukrayinoyu-pid-chas-viyni-pravila-bezpeki>
14. Дука, А. П., Старченко, Г. В. (2022). Світовий досвід повоєнного відновлення економіки: уроки для України. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 6, 3–6. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-06>
15. Єдиний туристичний реєстр України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://etr.gov.ua>

16. Київська школа економіки (KSE), Міністерство розвитку громад та територій України, Міністерство економіки України. Звіт про прямі збитки інфраструктури внаслідок військової агресії Росії проти України станом на листопад 2024 року. – Київ, 2024. – 56 с. – URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf (27)
17. Миронов Ю.Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.11. С. 117–122
18. Мелько Л.Ф. Туризм у контексті сталого розвитку / Л.Ф. Мелько // Вчені записки Університету «КРОК» / ВІЗ «Університет економіки та права «КРОК». – Вип. 1 (1997). – Вип. 48. – К., 2017. – С. 190-197. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2017-48-190-197>
19. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. (2025). Злочини війни проти довкілля: питання не лише України, а й усього світу. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/zlochyny-vijny-proty-dovkillya-pytannya-ne-lyshe-ukrayiny-a-j-usogo-svitu/>
20. Міністерство культури та інформаційної політики України. Стан пам'яток культурної спадщини в умовах війни. — URL: <https://mkip.gov.ua/>
21. Міністерство розвитку громад та територій України. (2025). Швейцарія виділяє фінансування та залучає приватний сектор до проєктів відновлення України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.mepr.gov.ua/News/Detail/0fc563e8-9268-45d8-b90f-02769e9cf095?lang=uk-UA&title=SHveitsariiaTaUkrainaPosiliuiutSpivpratsiuDliaZaluchenniaShveitsarskikhKompaniiUProktiVidnovlennia>
22. Національна туристична організація України. Стратегія розвитку туризму та курортів України до 2026 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- <https://nto.ua/assets/files/ntou-book-strategic-ukraine-tourismstrategy2026.pdf>
23. Національна туристична організація України (НТОУ). (2024). Стратегічна дорожня карта відновлення малого та середнього бізнесу у секторі туризму та гостинності в 2023–2033 роках. Київ: НТОУ. URL: <https://nto.ua/assets/files/ntou-library-small-and-medium-sized-businesses-recovery.pdf>
24. Організація Об'єднаних Націй. Цілі сталого розвитку: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sdgs.un.org/goals>
25. Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні; Міністерство закордонних справ України. Міністерство закордонних справ України та ПРООН підписали меморандум про взаєморозуміння з метою забезпечення процесу відновлення країни відповідно до принципів екологічності, інклюзивності та прозорості [Пресреліз]. — Нью-Йорк/Київ, 18 липня 2023. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ministerstvo-zakordonnykh-sprav-ukrayiny-ta-proon-pidpysaly-memorandum-pro-vzayemorozuminnya-z-metoyu-zabezpechennya-protsesu>
26. Ткач У. В. Сталий розвиток туристичної сфери регіону: теоретичний базис та умови становлення / У. В. Ткач // Актуальні проблеми інноваційної економіки. - 2019. - № 3. - С. 67-74. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apie_2019_3_12
27. ЮНЕСКО. Світова спадщина в Україні. — URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ua/>
28. Anton Somewhere. YouTube-канал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/@Antonsomewhere>
29. Misha Katsurin. YouTube-канал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/@misha_katsurin/videos

30. AFP News Agency. Deutschlandticket: The German public transport subscription saving millions of car trips [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.afp.com/en/inside-germanys-deutschlandticket-public-transport-subscription>
31. Brundtland, G.H. (1987) Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Geneva, UN-Dokument A/42/427.
<http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm>
32. Dahl, A.L. (2014). Agenda 21. In: Freedman, B. (eds) Global Environmental Change. Handbook of Global Environmental Pollution, vol 1. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-5784-4_88
33. European Commission. European Tourism Indicators System (ETIS) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/21749>
34. European Commission. The European Green Deal [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
35. Global Destination Sustainability Index (GDS-Index). Рейтинг сталих туристичних дестинацій 2024 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gds.earth/index/top-40-cities/>
36. Global Sustainable Tourism Council (GSTC). GSTC Criteria for Hotels and Tour Operators [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.gstc.org/gstc-criteria/>
37. GreenSign Institute. Sustainable Development Certification. – Режим доступу: <https://www.greensign.com>
38. Kaiser Wilhelm Memorial Church [Електронний ресурс] // Berlin.de – Офіційний туристичний портал міста Берлін. – Режим доступу:

- <https://www.berlin.de/en/attractions-and-sights/3561433-3104052-kaiser-wilhelm-memorial-church.en.html>
39. Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers, UNEP and UN Tourism, 2005, p.11-12
40. Monge N. The Future of Global Tourism Must Be Sustainable [Electronic resource] // APCO Worldwide. – August 2024. – Available at: <https://apcoworldwide.com/blog/the-future-of-global-tourism-must-be-sustainable>
41. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
42. UNWTO. Global Guidelines to Restart Tourism – COVID-19 Recovery [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unwto.org/global-guidelines-to-restart-tourism>
43. UNWTO. World Tourism Barometer and Statistical Annex, 2024 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unwto.org/tourism-statistics/tourism-statistics-database>
44. Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. Mensah, Cogent Social Sciences (2019), 5: 1653531 <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1653531>
45. United Nations Climate Change Conference UK 2021 (COP26). Glasgow Climate Pact [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ukcop26.org/the-conference/cop26-agreements/>
46. WWF. Sustainable Tourism Principles [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://wwfasia.awsassets.panda.org/downloads/sustainable_tourism_guideline_eng.pdf

ДОДАТКИ

40 найкращих екологічно чистих напрямків з усього світу за GDS-Index
2024 року

		2024	2023			2024	2023
Helsinki*	1	92.43	90.49	Aalborg	11	82.98	87.70
Gothenburg	2	90.83	94.64	Glasgow	12	81.88	87.47
Copenhagen*	3	88.19	91.73	Zurich	13	81.08	84.35
Bergen	4	86.49	90.15	Bilbao	14	80.27	78.83
Aarhus	5	85.68	88.64	Lyon	15	80.16	82.85
Bordeaux	6	83.37	87.10	Goyang	16	78.90	82.66
Singapore*	7	83.37	81.83	Reykjavik*	17	78.28	
Oslo*	8	83.26	92.46	Middelfart	18	77.80	82.16
Belfast*	9	83.14	86.40	Kerry	19	77.65	80.61
Sydney	10	83.13	77.21	Paris*	20	77.24	80.12

Таблиця створена за матеріалами: [35]

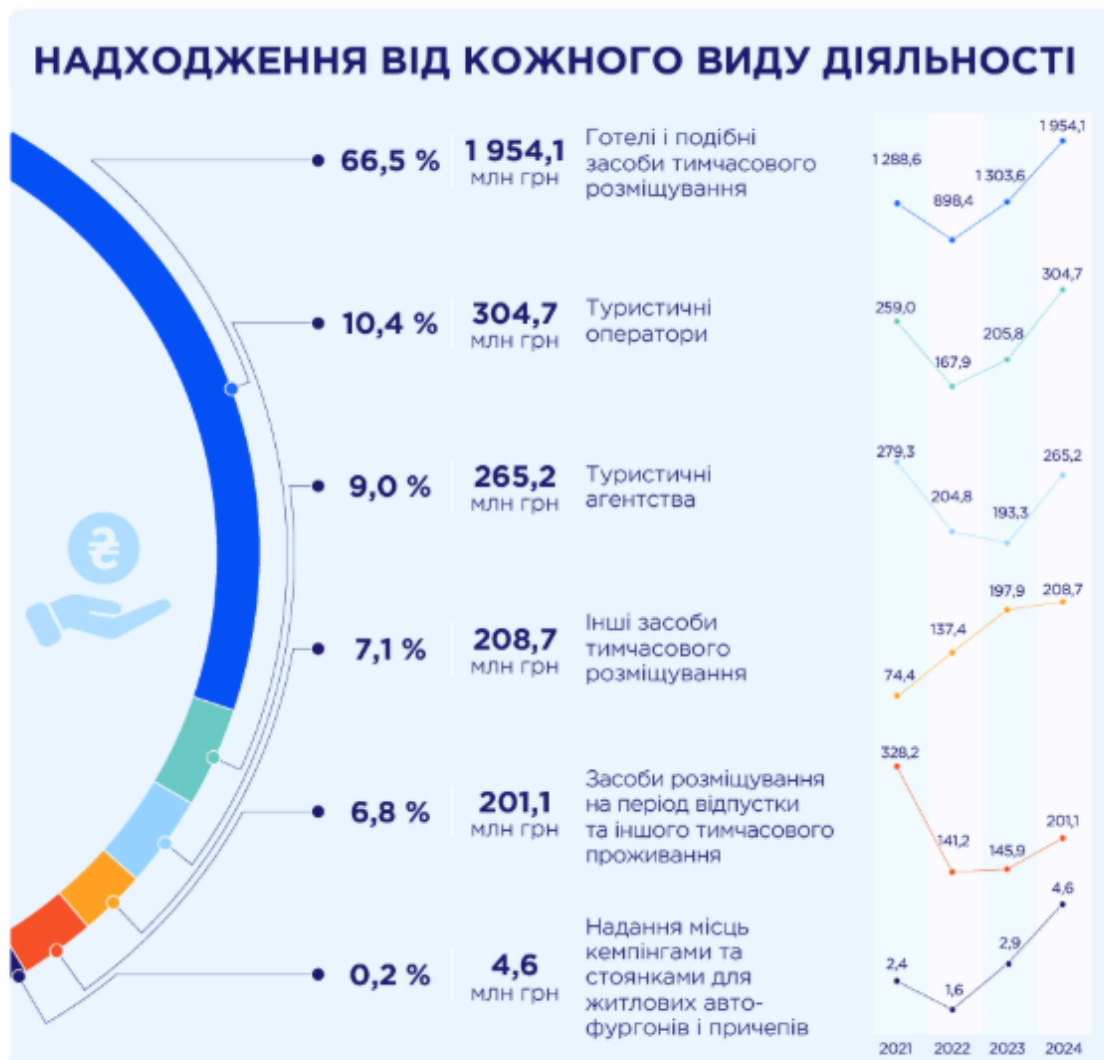

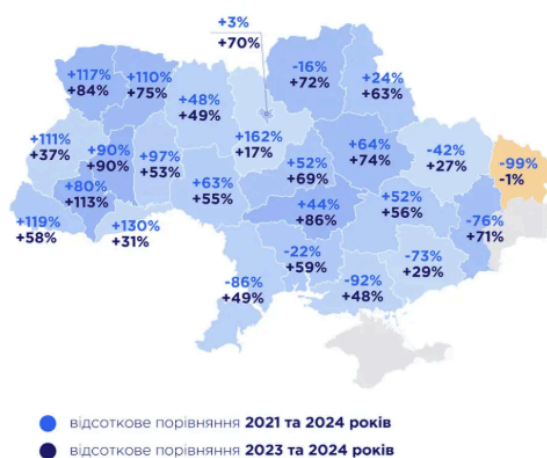
Рис. Надходження за кожним видом діяльності за 2024 рік [7]

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

ДАРТ

ВІД ТУРГАЛУЗІ ПО ОБЛАСТЯХ ЗА 1 КВАРТАЛ (2021-2024 рр.)

ПОДАТКИ, млн грн.	2021	2022	2023	2024
Вінницька	5,2	6,0	5,5	8,5
Волинська	2,6	3,1	3,1	5,6
Дніпропетровська	19,4	21,0	18,9	29,4
Донецька	10,6	10,4	1,5	2,6
Житомирська	2,7	3,0	2,7	4,0
Закарпатська	12,7	15,7	17,7	27,9
Запорізька	14,3	13,8	3,0	3,8
Івано-Франківська	40,6	81,7	34,2	73,1
Київська	22,4	30,6	50,0	58,7
Кіровоградська	3,3	2,9	2,6	4,7
Луганська	2,1	1,6	0,01	0,01
Львівська	45,4	63,5	70,0	95,9
Миколаївська	6,6	7,4	3,2	5,1
Одеська	201,0	30,6	18,9	28,2
Полтавська	8,8	9,6	8,3	14,4
Рівненська	3,2	3,9	3,8	6,7
Сумська	2,4	2,4	1,8	3,0
Тернопільська	3,7	4,9	3,7	7,0
Харківська	19,2	20,4	8,8	11,2
Херсонська	7,8	8,0	0,4	0,6
Хмельницька	4,1	5,2	5,3	8,1
Черкаська	4,2	4,7	3,8	6,4
Чернівецька	3,6	3,8	6,3	8,3
Чернігівська	4,0	3,7	2,0	3,4
м. Київ	179,2	182,6	108,0	183,7

Динаміка надходження податків від тургалузі. Інфографіка: ДАРТ

Рис. Динаміка податкових надходжень від туристичної діяльності за 1 квартал 2021-2024 років по областям [9]

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
на випускню бакалаврську роботу студентки
спеціальності 242 «Туризм»
ПАНАСЮРИ ВІКТОРІЇ МИКОЛАЇВНИ
на тему “Перспективи розвитку сталого туризму в Україні:
викливи та можливості”

«_____»_____2025

м. Харків

Тема випускної роботи актуальна, тому що сталий туризм не тільки галузь економіки, але і концепція екологічного, соціального і культурного розвитку. Це питання дуже актуальне в умовах воєнного стану.

В роботі розглядались теоретичні основи дослідження сталого туризму. В аналітичному розділі був проведений аналіз сталого розвитку туризму в Україні, показані проблеми його розвитку в умовах війни та були розглянуті перспективи забезпечення сталого розвитку.

Панасюра В.М. провела велику самостійну дослідницьку роботу.

Випускна бакалаврська робота Панасюри В.М. виконана відповідно вимогам до написання випускних бакалаврських робіт і рекомендується до захисту в ДЕК.

Науковий керівник,
старший викладач

Волкова І.І.

РЕЦЕНЗІЯ

на дипломну роботу бакалавра 4 курсу
групи УТ-41 денної форми навчання спеціальність 242 «Туризм»
Навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Панасюри Вікторії Миколаївни

на тему «Перспективи розвитку сталого туризму в Україні: виклики та
можливості»

Кваліфікаційна бакалаврська робота на тему «Перспективи розвитку сталого туризму в Україні: виклики та можливості» присвячена надзвичайно актуальному питанню розвитку туристичної галузі в умовах сучасних глобальних та національних викликів. Автор вдало обґрунтовує важливість сталого туризму, особливо в контексті війни в Україні, і демонструє розуміння стратегічної ролі цього напрямку для майбутнього відновлення країни.

Робота має чітку структуру та логіку викладення. У першому розділі розкрито теоретичні основи сталого туризму, представлено підходи до його оцінки, а також розглянуто закордонний досвід реалізації відповідних принципів. У другому розділі автор здійснює аналіз поточного стану туризму в Україні, визначає ключові проблеми та пропонує практичні напрями розвитку, зокрема через стратегії адаптації до умов війни. Висновки добре аргументовані, відображають мету та завдання дослідження, а рекомендації мають прикладний характер.

Ілюстративна частина логічно підтримує текст, містить інформативні таблиці та графіки. Джерельна база є актуальною, охоплює як міжнародні, так і національні документи. Методологія дослідження сучасна й відповідає поставленим завданням.

Серед переваг роботи – чіткість, структурованість, аналітичність і прикладна спрямованість. До незначних недоліків можна віднести обмежений обсяг кількісного аналізу. Водночас це не знижує загальної якості дослідження.

Робота є завершеним науково-прикладним дослідженням, що має практичне значення. Вона відповідає всім вимогам і заслуговує на оцінку «відмінно».

Рецензент:

к.г.н, доцент кафедри
міжнародних економічних
відносин Навчально-наукового
інституту
«Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»

Ханова О.В.